

Poštnina pavšalirana

SLOVENSKI UČITELJ

GLASILO JUGOSLOVANSKEGA KRŠČANSKEGA UČITELJSTVA

LETO XXV.

ŠTEV. 1.-2.

LJUBLJANA,
1./II. 1924.

ŠOLI, MLADINI,
UČITELJSTVU
IN STARŠEM!

UREDNIK:
FORT. LUŽAR

Vsebina: Zdravo jedro. A. Čadež. — O slovenski izreki. Dr. A. Breznik. — Kako si pridobi in kako vzdržuje učitelj v svojem razredu dobro disciplino? Montanus. — Kmetijstvo in šola. F. Lužar. — Telovadba na osnovni šoli. Milko Jeglič. — Beleške šolskega vodje o hospitacijah. Hribski. — Slovenske članke za osnovne šole. J. E. Polak. — Kultura in književnost. — Društvena in stanovska kronika.

Zdravo jedro.

A. Čadež.

Kakor povsod — moramo za napredkom težiti zlasti v delokrogu šolstva. Poizkusov, ki se le deloma, ali pa nič ne obnesejo, včasih pa še ovirajo pravi in resnični napredek, ni izlepa kje toliko, kot na šolskem poprišču. Vsak čas, vsaka doba ima može, ki resno iščejo potov, kako bi mladino bolje odgojili, kako bi jo lažje in temeljiteje izobrazili; mnogo je pa tudi »šolnikov«, ki v tem prizadevanju iščejo le sebe. Saj je prav in potrebno, če skušajo šolski veščaki in pedagogi izboljšati šolstvo, poiskati nove učbene in didaktične pripomočke; ni pa vse napredek, kar pade v glavo temu ali onemu »strokovnjaku«, ki se za birokratskim pisalnikom trudi in peha, kako bi splezal še više, ali kako bi spravil v denarno valuto »svojo« novotarijo, ki jo je nekje zasledil in prenesel na domač papir. Tudi ni vsaka stvar za vsak kraj in za vsakega otroka. Zgodí se tudi, da se včasih kar prezre glavni smoter šole, mladino pa obkladajo z raznimi stranskimi zaposlitvami na škodo prvemu in pravemu namenu šolskega vzgojevanja in poučevanja. Drugič zopet podčrtavajo pomen izvestnega predmeta ali »vzgojne« novotarije s tako pretiranostjo, da se zdi, kakor da doslej nismo nič znali in nič razumeli. Pamet bo sicer rekla: »Omnia probate, quod bonum tenete« — vse »probajte«, dobro izluščite in ohranite; toda mladina je, ki škodo trpi, ker ob takih poizkusih ne more dosegati zadostne višine učnih uspehov. Stalnih, po izkustvu izpričanih, splošno veljavnih pridobitev na šolskem polju, — zdravih in verskonravnemu napredku služečih smernic pa ne sme

okrnjevati nobena novotarija! Sicer pa moramo koncem koncev itak priznati, da je izrek »Nil novi sub sole« — še vedno obdržal nekaj veljave.

Med novejšimi problemi na polju šolstva zanimlje v prvi vrsti vprašanje delovne šole. Stvar ni več nova; vendar pa jih je še mnogo, ki o »delovni šoli« nimajo pravega umevanja, drugače bi ne našli tuintam po učiteljskih listih napačnega slova za te šole, ki jih zmotno nazivljajo »rokotvorne šole«. Ustanavljajo se res tudi rokotvorne učilnice, a le za slabonadarjene otroke, ki se v njih na temelju ročnega udejstvovanja izobrazujejo za življenje. »Delovna šola« bi rada zamašila neko vrzel, ki jo tozadevni novostrujarji hočejo opazati na sedanji šoli. To, kar primanjkuje sodobni »učni« šoli, je samotvornost učenčeva. Trditev ta gotovo ni docela neutemeljena. Kakor pedagogika danes predvsem in po pravici naglašuje neizogibno potrebo samovzgoje, ki je z njo zajamčen vzgojni uspeh — tako bi isto veljavo smeli pripisovati samodelavnosti, če imamo pred očmi šolske predmete. Duševna in telesna samotvornost — to je načelo in zahteva »delovne šole«.

Da se udejestvuje telesna samotvornost učenčeva, morajo vsi čuti njegovi služiti pouku. Predpogoj, da se ustvari temelj za jasne in pravilne predstave, je namreč v tem, da vsi čuti sodelujejo, kajti noben čut ne more drugega povsem nadomestiti. Ako je otrok kratkoviden, slaboviden ali naglušen, mu to tako ovira duševni razvoj, da se zdi, kakor da bi bil slaboumen, dasi je duševno normalno nadarjen. Izkušnja uči, da so nazori in predstave otrokove tem jasnejše, tem trdnjše in tem izrazitejše, čim več čutov je sodelovalo. Tu imamo jasen dokaz, da je vsak čut nenadomestljiv.

Nadaljnji razlog, da treba vse čute pritegniti k sodelovanju, je v tem, ker nekateri ljudje s posameznimi čuti prav posebno delujejo: nekateri so bolj dovzetni za vtise, ki jih sprejema oko; drugi za sluhovne, in zopet drugi za gibne vtise. To dejstvo je glasen opomin učitelstvu, da naj pri poučevanju enako vpliva na sluh in na vid. Torej ne samo predavati, marveč tudi predočevati, poočitovati, ponazorovati! Upoštevati je pa seveda tudi motorične vplive. Vse to je zahteva »delovne šole«, ki otroka navaja in pripravlja, da tudi sam govori, sam tvori, sam kolikormožno manuelno sodeluje.

Gotovo je ta zahteva pametna; saj ni nova, marveč le v novi obliki izražena. Zagovorniki novih postulatov in novih smernic pa radi zaidejo v skrajnosti na desno in levo; tako delajo tudi privrženci »delovne šole«. Radi pretiravajo ter hočejo manuelnemu delu prisoditi glavno vlogo, kar je nedvomno celotnemu pouku v večji ali manjši kvar. Manuelno delo naj se smatra (izvzamem risanje in telovadbo) samo kot upoštevjanja vredno didaktično sredstvo, kot važen pripomoček, ki ga ne sme zametovati, kdor hoče uspešno poučevati. Pri zgodovinskem pouku n. pr. bi bilo manuelno delo v tem, da učenci sami narisujejo bojne načrte, ozemlja, število armad, bojnih ladij in podobne stvari, ki jačijo spomin, pričajo o spretnosti vojskovodij, ali pa o njih sreči, zraven pa

pospešujejo zanimanje in vnemo učencev. Pri prirodopisni uri naj učenci jemljejo v roke rastline, rudnine; naj jih duhajo, ogledujejo. Pri geometriji naj merijo prostore, naj izdelujejo geometrične oblike iz papirja i. dr.

Splošno bi rekli: Šola bo postala »delovna«, če se učiteljstvo prizadeva, da bodo učenci sami intenzivno in vsestransko sodelovali. Mlad človek naj se navadi, da bo vselej vprašal, če kaj ni razumel. Poizkuša naj pa tudi sam opazovati, preiskovati, izračunavati, ustvarjati. Poizveduje naj po vzrokih, nagibih, namenih, uspehih i. dr. »Delovna šola« vpreza tudi notranje in zunanje izkušnje učencev. To, kar so sami doživeli, jim je navodilo, pot do nadaljnjega spoznavanja; pa tudi pomoček, da morejo napraviti primerno sodbo o enakih pojavih na drugih. Domači doživljaji so tečna hrana za delovno šolo. Učenci naj pripovedujejo, kar so o dotičnem predmetu videli, slišali, izkusili že doma.

Slednjič se trudi »delovna šola«, da poneso učenci pridobljeno znanje v praktično življenje; zato išče potov in virov, kjer se bo dala šolska teorija praktično izrabiti. Vse to se kolikortoliko doseže z raznimi vajami. (»Katech. Monatschrift« 1913, št. 9.)

Zmerne zahteve »delovne šole« imajo pomen zlasti za verstveni pouk, saj prav tu gre predvsem za življenje po verskih naukih in navodilih. Med pomočke, da otroci pri pouku tudi dejansko sodelujejo, spada zlasti takozvana psihološka poglobitev, ki se osobito pri bibličnem poučevanju ne sme prezreti. Psihološka poglobitev spravi otroka v notranje mišljenje in čuvstvovanje delujočih oseb, in ga usposobi, da dogodkov, ki jih sveta zgodovina navaja, ne gleda in ne opazuje samo od zunaj, marveč se vanje zatopi in jih takorekoč doživlja.

Verstveni nauk, versko znanje je treba pretvoriti v dejanja, kajti le tedaj bo zares zveličavno. Ta namen bo pomagala doseči psihološka poglobitev. Po zunanjih dogodkih, ki se vanje učenci zatope in poglobe, naj se pripravi pot do odločnih, resnih, določnih in životvornih sklepov, ne pa splošnih, medlih in negotovih. Najbolje pa je, če se more sklep s praktično vajo takoj udejestiti. Katehetika — kakor znano — tudi zahteva, naj po vsaki obravnavi stvarini, po vsaki zgodbi, po vsaki razloženi zapovedi ali čednosti, takoj sledi tudi primerna vaja. Če to ni dobro možno, naj se pokaže kraj in navede čas, kje in kdaj bo mogoče to izvršiti, kar je bilo priporočeno. Še bolje bo, če otroci sami naštevajo prilike, kjer bodo mogli dotične nauke udejestiti. Ako se skupna molitev po pouku more prilagoditi poprej obravnanemu nauku, je to popolnoma po zahtevah »delovne šole«. Kadar ni najti primerne molitvice, ki bi ustrezala praktični vaji, si bo spreten katehet sam pomagal ter bo v otroško-preprosti obliki sestavil kaj prikladnega.

Načelo »delovne šole« je postulat zdrave pameti, ki veli: pouk bodi praktičen. Katehet bo z ozirom na to ob začetku rednega pouka dodal kratko pojasnilo tega, kar je vprav času primerno, kar ljudi

zanimlje, kar je v tesni zvezi s cerkvenim življenjem. Liturgične opazke, opozorila na svete čase in praznike cerkvenega leta so zmerom umestne in mikavne obenem. Ako katehet opazi, da se n. pr. otroci ne znajo obnašati, ko srečajo duhovnika, nosečega bolniku sv. popotnico, ima dovolj povoda, da se prihodnjo uro za nekaj minut pomudi s to zadevo. Enako se sme zgoditi ob raznih veselih in žalostnih dogodkih, ki se zanje zanimlje ne le staro, marveč tudi mlado. — Seveda je treba takemu »priložnostnemu pouku« postaviti tudi meje, kajti »omne nimium« — je v škodo.

Zelo važen moment pri verstvenem pouku je vzgoja volje. Kdor otroke pripravi do tega, da bodo radovoljno, brez priganjanja, iz notranjega prepričanja in z veseljem dobro delali ter samozavestno izvrševali, kar jim je šola naročila in priporočila, ta jim je dal veliko prednost, ki jo označimo z besedo *s a m o v z g o j a*. Tudi to je zahteva »delovne šole«. Otroci naj uvidevajo, da je vse vzgojno delo le njim samim na korist; naj spoznavajo, da si utrjujejo kremenit značaj, če se premagujejo in izpolnjujejo, kar jim velevalo predstojniki; da ustrezajo Bogu, če skušajo svojo voljo spraviti v sklad z voljo vestnih in zglednih vzgojiteljev.

Pri vzgoji za verstveno življenje, za samotvornost in udejstvovanje v tem, kar verski pouk zahteva, naj pa ima prvo in glavno vlogo zgled. Če drugega ne, vsaj to si prilastimo od »delovne šole«, da bomo vsi — učiteljstvo in katehetje — z delom, t. j. z zgledom in življenjem učili, ne pa samo z besedo; saj je že stari Seneka trdil, »da je dolga pot samega poučevanja, kratko in učinkovito je pa učenje z zgledom«.

O slovenski izreki.*

Dr. Anton Breznik.

(Dalje.)

2. Polglasnik (v mednarodni fonetični pisavi se zaznamuje z znamenjem ə). Polglasnik se je nahajal že v stari slovenščini in je bistven glas knjižne slovenščine. Zato po pravici poje o njem Stritar, da se čuje na slovenski zemlji (Prešernov god v Eliziju, kjer proslavlja Vodnik Prešerna :

Povsód, kjer koli se polglásnik čuje,
Na zemlji se denès tvoj god praznuje!

Mladika, 1868, str. 112).

Polglasnik se po šolah še vedno zanemarja. Še pred 8 leti je pisal neki profesor, da bi se moral izobraženec sramovati, polglasnik izrekati. Da ima ta mož o fonetiki čudne pojme, se samo po sebi razume. Polglasnik je jako razširjen pojav in je bistven glas ne le slovenskega, ampak tudi nemškega, angleškega, ruskega, francoskega glasovnega sestava (da ne

* Glej »Slovenski Učitelj« 1923, str. 4, 43 in 58.

omenimo drugih jezikov, starih in sedanjih!) in se nahaja v teh jezikih mnogo bolj pogosto kakor v slovenščini.¹ Če se torej izobraženci teh narodov ne sramujejo polglasnika, se ga tudi nam ni treba sramovati.

Ne bom navajal tu primerov iz vseh imenovanih jezikov, naštel pa bi rad primere polglasnika iz nemščine, da vidimo, kako pogosto se nahaja v tem jeziku.

V nemščini se mora izrekati polglasnik (das tonlose e) v naslednjih primerih:

1. v predponah be-, ge-; besede, kakor Beamte, beraten, bewegen; Gebirge, Gehilfe, genug itd., se izrekajo: Bəamtə, bəratən, bəwegən, Gəbirgə, Gəhilfə, gənug;

2. končni e; besede, kakor Ende, Gabe, Gnade; ich habe, ich fühle itd., se govore: Endə, Gabə, Gnadə, habə, fühlə;

3. v končnicah el, em, en, er, es itd., če so na koncu besed ali pred drugimi soglasniki; govori se tedaj: Gabəl, Handəl, lächəl, er lächəl itd.; mit gutəm; Wagən, essənd, eigentlich; gutər Vatər; mit größərm, größərn itd.; alləs, Fischəs, gəredətəs, du bittəst, leisəste itd.;

4. v nepoudarjenih besedih der, des, dem, den; er, es.²

Ne sme se torej govoriti -fer v besedi Schäfer kakor v fertig, -gem v besedi freudigem kakor v Gemsbock, ali celo mit verhärtätəm Gemüte.³ Da se v nemščini mnogo greši zoper to izreko, je gotovo; zanimivo je pa tudi, da so se že v času tridesetletne vojske norčevali iz napačne izreke s čistim e; že tedaj se neki slovničar norčuje iz nekoga, ki je hotel »von Hertzenn gernn seiner vielgeliebten Jungfrauenn ein Galäseleinn mit Weine zubringenn«.⁴

Se mnogo bolj pogosten je polglasnik v angleščini. Vištor našteva na str. 182. in 183. nepregledno vrsto primerov.

Jako razširjen je polglasnik v ruščini. V drugem zlogu pred naglasom in v zlogu za naglasom se izrekajo samoglasniki kot polglasniki. Besede, kakor pomagát', zaderžát', torgovát', šarovój, nesená itd., se izrekajo: pəmagát, zəderžát, tərgovát, šəravój, nəsená itd. Besede, kakor molítvami, zóloto, spórov itd. se izrekajo: molítvəmi, zóləto, spórəf.⁵

¹ V knjižni slovenščini se nahaja zlasti v končnicah, v korenskih delih je bolj redek. Najbolj navadni primeri so: 1. v končnicah: ec (n. pr. dedəc, hlapəc; roditnik množine: ovəc itd.), ek (n. pr. torək, gladək itd.), el (n. pr. kotəl, topəl, deležnik rekəl; roditnik množine: dekəl itd.), em (n. pr. pesəm, kosəm itd.), en (n. pr. ovən, ljubezən, trudən; roditnik množine: tovarən itd.), er (n. pr. gəbər, bistər; rod. množ.: iskər itd.), ev (n. pr. cerkəv. itd.), et (n. pr. hrbət); 2. v korenih: bəzəg, čəbər, dəska, dəž, kəs, kəsən, kəsati se, məgla, pəkəl, səmənj, stəza, vəs; predlog sə: səteti, səžgati itd.; vəndar itd.; glej moje Slovnico, 2. izd. § 13. — Izreka se polglasnik tako, kakor se v besedah dež, kes, pes, megla itd. na Kranjskem, Koroškem in Primorskem splošno govori.

² W. Vištor, Elemente der Phonetik des Deutschen, Englischen und Französischen. 6. Auflage, Leipzig 1915, str. 178. — Prim. tudi: Th. Siebs, Deutsche Bühnenaussprache, 10. Auflage, Bonn 1912, str. 42 sl.

³ Siebs, r. t. str. 43.

⁴ H. Hirt, Geschichte der deutschen Sprache, München 1919, str. 274.

⁵ Bogorodickij, Obščij kurs ruskoj grammatiki, 1904, str. 46—56.

Blizu to, kar slovenski polglasnik, je tudi francoski *e sourd*. Že omenjeni Ploetz pravi o njem: *Es kommt dem deutschen e in Müh-le, Bäu-me, Bor-ke, En-de sehr nahe, sobald man es nur etwas schärfer betont* (str. 53). Tako se torej izreka *e* v besedah *venir, tenir, rebelle, retour* itd.

Če je polglasnik *grd*, potem je slovenski jezik lep, ker ga ima v primeri z nemščino, angleščino, francoščino in ruščino v le malo slučajih.

3. V. Gorenjci, Korošci in Primorci ne govorijo pravilnega *v* pred samoglasniki in pred *r*, n. pr. voda, vaja, novo, vrag, vreme. Izrekati se mora ustnično-zobni *v*, t. j. tako, da se spodnja ustnica pritisne na gornje zobe. Tako se izreka *v* tudi v nemščini in francoščini. Angleži pa ga izgovarjajo kakor Korošci.

Pred soglasniki (razen *r*) pa se mora govoriti dvoustnični *v* (*w*); izreka se torej vsak, wdova, wšoli (vsak, vdova, v šoli), ne: *v*sak, *v*ədova, *v*əšoli.

(Konec.)

Kako si pridobi in kako vzdržuje učitelj v svojem razredu disciplino?

Montanus.

Beseda disciplina nima vedno istega pomena. Praktični učitelj bo označil s to besedo predvsem pazljivost svojih učencev pri pouku. Ljubečemu vzgojitelju pomeni ta beseda zlasti onega notranjega duha, ki odseva iz vsega gojenčevega življenja in ga označuje kot vsestransko dobrega gojenca. Vsestranskim teoretikom zaznamuje disciplina samo dvoje važnih vzgojnih sredstev, namreč: *plaćilo in kazen*.¹ Vzgojiteljem po vzgojnih zavodih in domači hiši pomeni disciplina oni red, ki se mu mora gojenec pokoriti v vsem ravnanju in vedenju pri delu in počitku.² Slično so priznanim šolnikom disciplina vse one *odredbe*, ki merijo nato, da se odstrani v šoli vse, kar bi moglo ovirati pouk ali vzgojo in da se vpelje vse, kar more pouk in vzgojo pospeševati, ali z drugo besedo »poseben šolski red, ki uravnava vedenje šolskih otrok v šoli in izven šole, začetek in dobo šolskega časa in vse šolsko obiskovanje«. ³ Oprezni postavodajalci pa so nam v »šolskem in učnem redu za obče ljudske šole« poznamovali z besedo disciplino *šolsko vzgojo v obče*, posebej pa pazljivost, pokorščino, marljivost, vztrajnost, točnost, spravljivost, snažnost, red.⁴

¹ Prim. Kehrein - Keller, *Handbuch der Erziehung und des Unterrichts*, 1901, stran 211.

² Prim. dr. Fr. Ušeničnik: *Vzgojeslovna načela* 1918, str. 99.

³ Prim. Bežek: *Občno vzgojeslovje* 1913, str. 216.

⁴ § 75. šol. in učnega reda (iz l. 1905).

Pa bodisi, da vzamemo disciplino v tem ali onem pomenu, vendar vselej naletimo na nekak bistven element discipline, namreč na uklonitev volje svojega gojenca. Kajti imeti disciplino, se ne pravi drugega kot obvladati voljo svojih učencev, odnosno gojencev. Jasno pa je, da se to obvladanje lahko izvrši na dvojen način: ali zgolj mehansko brez privoljenja ali celo proti privoljenju učenca ali pa tudi s sodelovanjem učenčevim. Ukloni se sicer vsakokrat, toda enkrat nerad, drugič rad. In baš z ozirom na tole okoliščino lahko potem govorimo o dvoje vrst disciplini, namreč o zgolj zunanji disciplini ali bolje rečeno o legalnosti in pa o pravi disciplini, ki jo preveva notranji duh. Učenec, ki se bo nerad uklonil, bo morda držal disciplino, toda samo zunanjo, učenec pa, ki se ukloni rad, pozna duha discipline. In prav z ozirom na to bi zopet smeli odgovoriti na zgoraj stavljeno vprašanje v dvojnem smislu: kako pridobi in vzdrži učitelj zunanjo disciplino, kako pridobi in vzdrži učenecem duha discipline. Temu ali onemu se bo morda zdela taka distinkcija odveč; toda znamenja časa nam pravijo, da ni odveč: zakaj današnje dni je večkrat dosti zunanje discipline, zlasti še odredb za disciplino; manjka pa duha discipline.

Toda preden odgovorimo na stavljeni vprašanji, poudarimo poprej nekoliko važnost discipline v splošnem.

Važna je disciplina že za uspehe pri pouku, pa naj bo tudi le zunanja. Skušnja namreč kaže dovolj, kjer ni reda, tam ni povoljnih učnih uspehov, pa naj bo učitelj sam zase še tak strokovnjak; kjer pa vlada lep red, tam more tudi manj nadarjen učitelj doseči lepe uspehe. In kako lahko in prijetno je poučevati v discipliniranem razredu in kako težko in neprijetno na šoli brez discipline, o tem ve vsakdo iz lastne skušnje marsikaj povedati.

Prav tako važna pa je disciplina, zlasti če preveva učence pravi duh discipline z vzgojnega vidika. Kajti strogo in dosledno izpolnjevanje disciplinskega pravilnika sili otroka, da se privaja redu, kakor ga zahteva skupno življenje. Kar pa se otrok navadi v mladih letih, to bo znal, ko doraste. Iz dece, ki pozna in zlasti še, če vzljubi za časa šolskih let določeni red, bodo zrastle moške in žene, ki jih bo navdajala trdna zavest zakonitosti in redoljubnosti. In to bo silnega pomena za posameznike in za družbo. Zakaj redoljubnost je močan steber vseobče blaginje po načelu starega modrega organizatorja: *Serva ordinem et ordo servabit te.*

In če je bilo ob vseh časih treba gledati na disciplino pri mladini, je treba še dvakrat bolj današnje dni, ko ne govorimo več, ampak sami čutimo in doživljamo propad civiliziranega Evropejca.

Zato smemo trditi, da učitelj ne more posebno v sedanjih časih — ne posamezniku in ne družbi, ne cerkvi in šoli zlepa toliko koristiti kot s tem, da krepko vzdrži šolsko disciplino. Dobro disciplinirani učenci bodo dobri kristjani in dobri državljani.

Prav zato nam sme biti disciplina, kakor povsod, tako tudi v šoli, dobro merilo za presojanje vrlin in pomanjkljivosti učitelja samega. Torej je tudi v interesu njega samega, da si resno odgovori, kako pridobiti in ohraniti zunanjo disciplino, še bolj pa duha discipline.

Odgovor na prvo vprašanje bi bil v treh besedah tale: **Urgiraj šolski red!**

Vsaka šola ima namreč pravico in dolžnost, da si sestavi sama svoj disciplinski pravilnik, kakršen odgovarja vprav toza-devnim krajevnim posebnostim, razvadam in slabostim.⁵ In če si dosegel, da učenci izpolnjujejo te predpise, imaš brez dvoma vsaj zunanjo disciplino.

Vendar pa v boljše ravnanje poudarimo podrobneje vsaj nekatere momente iz šolskega reda samega in pa nekatere okoliščine v soglasju z njim!

Učitelj poskrbi že o počitnicah, da bo šolsko poslopje oziroma šolska soba otrokom zgled lepega reda. Stene in klopi, po veži in hodnikih, stopnicah in tleh, dvorišču in stranišču, vrtu in telovadnici in povsod mora biti vse snažno, čedno! Vsaka stvar, vsako učilo bodi na svojem mestu! Pa tudi otrokom odloči prostor, kamor devajo vrhno obleko, poseben kraj, kamor postavljajo dežnike; pa tudi za obrezke, jedilne ostanke in papirnate koščke bodi posebna priprava.

Učitelj ob koncu vsakih počitnic, pa tudi med letom vsaj nekaterekrat obnovi v svojem spominu šolski red, ki odgovarja lepo v oni šoli, na kateri deluješ. Če ne poznaš predpisov v vsej podrobnosti, in to se tako rado zgubi v našem spominu, kako jih hočeš urgirati?!

Pa ne le to: šolski red morajo poznati do dobra tudi učenci. Zato porabi učitelj prve ure šolskega pouka res v to, da jim razložiš in vtisneš v spomin vse odredbe šolskega reda, če treba tudi pokažeš.⁶ Obenem pa seveda takoj ob začetku leta kakor tudi med letom poudarjaj, opominjaj in svari, da se predpisi dejansko izpolnjujejo.

Še več! Učitelj poskrbi, da dobijo šolski red tudi starši v roko, bodisi po otrocih ali še bolje potem roditeljskega večera, ob katerem večeru jim v začetku leta ali po potrebi med letom razložiš pomen in važnost takega zakonika za otroke, ki pa vsebuje tudi predpise za starše.

Posebej bo pazil vesten učitelj takoj v začetku leta na tole:

Vsi učenci morajo imeti o pravem času knjige. Knjige naj bodo po možnosti ob začetku leta nove. Nove knjige imajo to prednost, da

⁵ Prim. Šolski red kranjskega in radovljiškega okraja. Tisk »Tiskov. društva« v Kranju. — Šolski red ljubljanske okolice. Tiskali J. Blasnika nasledniki v Ljubljani itd.

⁶ Spominjam se profesorja iz gimnazije, ki nas je že kot prvošolce peljal na stranišče, da nas je priučil redu in snagi.

se s svojo ličnostjo učencem lahko prikupijo, zlasti če jih jim zna tudi učitelj omiliti s svojim priporočilom ter jim vdahniti tisto čustvo spoštovanja do vsake vnanje lepe nove knjige, ki nam brani, da bi jo mrcvarili, prijemali z umazanimi, zlasti masnimi rokami, pokladali na nesnažno podlago, mečkali liste, jim vihali »oslovska ušesa«, jih počekavali itd. Ker se zlasti platnice hitro obrabijo, naj veli učitelj knjige zaviti, a naj jim tudi pokaže, kako se to stori, ovoj pa naj ukaže često menjati. Med letom seveda učitelj često pregleda učencem knjige, zlasti onim, ki jih že pozna kot nesnažnike. Priporoča naj učencem tudi za prenašanje knjig uporabo torbice ali pa nahrbtnikov, ki puščajo proste roke ter so zategadelj praktične zlasti po zimi.⁷

Kar velja o knjigah, velja tudi o zvezkih. Takoj v začetku leta naj učitelj določi vse, kar je potrebno glede vnanje oblike zvezkov, glede njih velikosti, ovoja, črtanja, roba, vnanjega naslova, razvrstitve nalog, njih naslova, datuma itd. Prepotrebno je, da učitelj vse to prav natančno in nazorno pojasni, najbolje na vzorno spisanih zvezkih iz prejšnjih šolskih let. Nadzorstvo zvezkov ne sme seveda nikdar prenehati, tudi ne med letom, pa naj bodo šolske ali domače naloge.⁸

Takoj v začetku leta poskrbi za red en obisk šole. Otroci morajo prihajati v šolo redno in točno in ne smejo pouka zamujati. Če kak otrok prihaja prepozno ali izostaja iz šole, treba takoj poizvedeti, kaj je krivo zamud ali izostajanja.

Nemale važnosti za disciplino je sedežni red. Odločujejo ga oziri na velikost učencev, na kratkovidnost in slaboslušnost, pa tudi druge uvaževanja vredne individualne posebnosti. Brez učiteljevega dovoljenja ne sme nihče z drugim svojega sedeža zamenjati. Ko prihajajo v šolsko sobo, mora vsakdo precej iti na svoje mesto. Nihče ne sme stopati na klop, čez klopi, ampak, če je treba, se mu učenci, ki sede v isti klopi, umaknejo.

Pozoren bodi učitelj na molitev pred poukom in po pouku. Opravlja naj se — najbolje Očenaš in Česčenamarija — s spoštljivostjo in pobožnostjo, a ne površno, mehanski ali celo malomarno in z zoprno pevajočim naglasom. »Saj se baš v načinu molitve,« pravi naš Bežek, »dobljen del izraža tudi tista notranja disciplina, tisti dobri ali zli duh, ki je značilen za vsak razred in za vsako šolo, prav kakor o načinu pozdravljanja šolske dece v kakem kraju.«⁹

Pozoren bodi dalje učitelj na naravne potrebe učencev. Učitelju treba bistvenega razločevanja med istinito potrebo, katere preziranje bi lahko imelo zle zdravstvene posledice, in pa med lahkomišelnim izhajanjem od pouka, ki se na ta način prav lahko moti. Če mora med poukom ven iti iz šole, mora vselej prositi dovoljenja. Učitelj puščaj

⁷ Bežek, I. c., 220.

⁸ Ibidem.

⁹ Bežek, I. c., 216.

vedno le po enega iz šole in pazi, da se ne bodo otroci predolgo mudili zunaj.¹⁰

Skrbno pazi učitelj na pričetek in konec pouka. Učitelj bodi prisoten četrť ure pred poukom že zategadelj, ker ure po hišah ne gredo baš natančno in nekateri otroci, posebno iz bolj oddaljenih krajev, boječ se zamude, prihajajo mnogo prezgodaj ter potem okoli šolskega poslopja uganjajo burke. Na dano znamenje nastopi takoj strog red. — Strog red vladaj tudi ob zaključku pouka. Slaba je disciplina v šoli, v kateri otroci tisti hip, ko je dano znamenje za sklep pouka, planejo pokonci ter se gnetejo po izvršeni molitvi pehaje in suvaje se proti izhodu; iz šolskega poslopja pa se usujejo kakor kak roj os ter v bližini s krikom in vikom nadaljujejo svoje prepire in pretepe. Učitelj mora navaditi mladino, da po spoštljivo opravljeni molitvi ali odpeti primerni pesmici spravijo svoje reči v red, da sprejmejo od nalašč za to postavljenih učencev pokrivala in povrhnja oblačila ter potem zapusté paroma razvrščeni in spodobno učitelja pozdravljajoč šolsko sobo in šolsko poslopje. Dobro je, da učitelj pri izhodu še nekoliko postoji ter s svojo navzočnostjo prepreči vsak nered v bližini šolskega poslopja.¹¹

Končno le še par stvari o zunanji disciplini. Učitelj omisli in oskrbi pravočasno vse poslovne knjige, ki jih rabiš pri poučevanju, in pa ne pozabi takoj ostro nastopiti zoper za disciplino tako kvarno šepetanje. Najboljše sredstvo proti temu je, da pouk prekineš ter nadaljuješ šele, ko je vse popolnoma mirno.

To torej bi bile glavne zahteve vsaj za zunanjo disciplino. Kdor bo vsaj tole skušal doseči, bo že nekaj dosegel pri pouku in tudi vzgajati bo pomagal otroke. Toda to še ni dosti. Golo izpolnjevanje teh predpisov je samo lupina, samo zunanja forma. Učitelj mora vlti učencem duha prave discipline, in odgovor na to vprašanje je važnejši od prvega. Poglejmo torej, kaj bo treba učitelju v dosego tega smotra? Treba mu bo nekaterih splošnih zahtev, brez katerih se to ne da doseči.

Prva taka zahteva je osebnost učiteljeva. Saj so dodobra znani in po skušnji preizkušeni izreki: »Qualis rex, talis grex... Fortes creantur fortibus et bonis...« Najizdatnejša vzgoja ni direkten vpliv na gojenca, ampak indirektna vzgoja samovzgoje (Foerster)... Osebnosti ustvarjajo le velike osebnosti (Savicki)... in podobno.¹² Da, čudovit je vpliv velikih osebnosti na druge. Sama njihova navzočnost, sam pogled, ena sama beseda ukloni razpaljene sile celih množic.¹³ O tem govori zgodovina Cerkev in držav, pa tudi življenje velikih očetov in mater, vojskovodij in zdravnikov, učiteljev in duhovnikov.

¹⁰ Ibidem.

¹¹ Bežek l. c.

¹² Primeri: O osebnosti in njenem vplivu — zlasti v vzgoji. J. Filipič, »Slovenski Učitelj« 1918 in 1919.

¹³ Glej klasičen zgled, »Mentor« 1921/22, str. 44, dr. Trumbić v Negotinu.

Zato bodi učitelj sam živ zgled reda in discipline! Zakaj exempla trahunt velja še prav posebno pri otrocih. »V otroku je močno razvit nagon posnemanja. In ta ga vleče, da dela, kar vidi druge delati. Moč nagona je toliko večja, ker otroka veže ljubezen na one, ki z njim skupaj žive. Z ljubeznijo se druží spoštovanje pred avtoriteto, vzgojiteljevo, ki zopet po svoje nagiblje otroka na posnemanje. Zgled otroka tudi uči, da je krepostno življenje mogoče. Pred živim zgledom morajo umolkneti vsi izgovori laždnosti in lenobe.«¹⁴

Če torej otrok vidi, kako je vzgojitelj-učitelj točen v vsem, kar mu velevala dolžnost, kako je vedno prvi tam, kamor ga kliče dolžnost, kako se morajo pri njem umakniti vsi osebni oziri, bo nehote tudi otrok sam bolj resen, bolj točen, bolj pazljiv, bolj discipliniran. — Če pa otrok opazuje, da učitelj pač ukazuje to in ono, da ga pa ni skrb, ali se njegovi ukazi izvršujejo, da dela učitelj sedaj tako, potem zopet drugače, kakor se mu baš ljubi, tedaj ni pričakovati posebne discipline. — Učitelj torej, ki sam zamuja šolo, naj se ne čudi, če jo zamujajo otroci! Učitelj, ki sam nosi od nikotina rumene prste ali po alkoholu zaznamovano obličje, naj ne tarna, če ne zaleže pri mladini nobena njegova beseda tako kot bi rad! Pa še nekaj poudarimo posebej ob tej priliki! Prava redoljubnost učiteljeva bo dajala tudi učitelju samemu oni dušni mir in premagovanje samega sebe, ki ga tolikrat zahteva upostavitev kršene discipline in brez katerega dušnega miru ni pravega takta in tudi ne potrebne pravičnosti v ravnanju z otrokom. Zakaj v odpovedi je notranja moč človekova.

Baš zato pa je potrebno, da učitelj-vzgojitelj ne ljubi reda le na zunaj, ampak v srcu, kajti učitelj ne more dolgo časa skrivati, kar misli v duhu in resnici. Če se torej samo dela pred otroki redoljubnega, bo tudi otrok kmalu izpregledal. Od tistega dne bo pa ginilo v srcu otrokovem tudi spoštovanje do učitelja in s tem tudi čut posnemanja...

To torej je prvo in glavno: osebnost učiteljeva in skoraj bi rekli vse. Zakaj mnogo tega, kar hočemo še podrobneje omenjati, je že obseženo v tem.

Drugo namreč, kar je potrebno, da vpelješ disciplino, je to, da si pridobiš srca svojih učencev.

Saj je znan zopet stokrat preskušeni rek: Amor docet artes. Kjer se učitelj in učenci ljubijo med seboj, tam se večina učencev ne uči toliko predmetu samemu, nego dragemu učitelju na ljubo. In analogno smemo trditi: učenci, ki ljubijo učitelja, bodo ljubili tudi disciplino. Radi mu bodo podvrgli svojo voljo. Kjer vlada sama hladna strogość, se zapre otroku srce in tam je še morda legalnost, prave discipline pa ni.

Kako pridobiti srca učencev, je vprašanje zase. Omenjajmo pa vendar tudi tu tole: Bodi polen onega duha, o katerem piše sv. Pavel: »Ljubezen je potrpežljiva, je dobrotljiva; ne išče svojega, se ne da raz-

¹⁴ Primeri: Ušeničnik I. c. 109.

dražiti; ne misli hudega; vse pretrpi, vse veruje, vse upa, vse prenese.¹⁵ Varuj se čmernosti. Čmernost ti ne bo naklonila src, ker otrok je po naravi vesel. Pusti torej, kar te peče in grize, vse zunaj pred šolskimi vrati. Med veselimi otroci pa bodi vesel. Ne bodi razdražljiv, sicer se te otroci kmalu naveličajo in pokažejo hrbet. Upoštevaj individualiteto otrokovo. Večkrat je zanj šola silna muka. Vreme, dom, letni čas, zdravje, prejšnji predmet, pa tudi javni dogodki, vse ima svoj vpliv tudi na otroka. Ne bodi pristranski. Ne imej nikakih ljubčkov med svojimi učenci, pa naj se ti ta pristranost vsiljuje odkoderkoli (politično strankarstvo, socialni stalež staršev, naravne prednosti otrok). Drugi otroci to kmalu opazijo in ker vidijo, da jih manj ljubiš, te tudi oni manj ljubijo. Kaznui rajši manj kot preveč, ker vemo, da dobremu učitelju sploh ni treba veliko kaznovati. Znan je rek Komenskega: »Nad otrokom bodi luč in gorkota vedno, dež in veter včasih, grom in strela redko.« Tudi pri malih otrocih se varuj žaljivih besed in psov, če nočeš, da ti srca zakrknajo. Bodi pozoren tudi na malenkosti v otrokovem življenju: če ga zadene žalost, ga tolaži, če ima god, mu napravi na en ali drug način veselje, če je bolan, ga obišči, če ga srečaš na cesti, se z njim ljubeznivo porazgovori, če se mu kaj posreči, ga modro — pa ponavljam: modro — pohvali, če se mu ponesreči, žaluj in vse to naklanjaj še v posebni meri — seveda vselej razsodno, tistim, ki so ti najmanj vdani, po lepem nauku: »Delajte dobro njim, ki vas sovražijo. Molite zanje, ki vas...« Da pa vse to zmoreš, posveti se popolnoma svoji službi. Pomenljivo piše v tem oziru zopet naš Bežek: »Pravo učiteljevanje ni združljivo z nikakim drugim poslom, nego zahteva celega moža in vse njegove sile. Celo vzvišeni pisateljski posel je združljiv z učiteljskim le v toliko, kolikor se nanaša na šolo in njene potrebe. Mladina je tudi gospod, in sicer ljubosumen gospod, ki brzo opazi vsako izneverjenje in ne trpi poleg sebe nobenega drugega gospoda ali gospodinje, niti športa, niti politike, niti društvnikovanja. A zvestobo in vdanost poplačuje, vračujoč jo z enako iskrenostjo.«¹⁶

Tretje, kar moramo posebej poudariti, ko govorimo o disciplini, je učiteljeva konsekvantnost ali doslednost, čeprav smo to deloma že zgoraj namignili. Nobena stvar namreč bolj ne razdira discipline kot okoliščina, če otrok ve, da so predpisi, toda, da bi se izpolnjevali, zato učitelj ne skrbi. Ne bodi torej spremenljiv kot pomladansko solnce: Učitelj, ki je danes ves meden, a jutri nataknen za vsako malenkost, ki danes vse dovoli, a jutri celo utemeljeno prošnjo odbije, kateremu so otroci danes sami angelčki, a jutri sami hudobci..., ne bo vpeljal discipline, kaj šele, da bi jo vzdržal. Prav zato tudi ne spreminjajmo prepogosto določenih predpisov in urgirajmo le take, ki smo jih poprej do dobra premislili. Pazljivi bodimo tudi vedno, da nasprotna

¹⁵ Kor. 13.

¹⁶ Bežek l. c. 248.

navada ne odpravlja, kar je vpeljanega. Zakaj pri otrocih velja še prav posebno: usus tyrannus. Torej tudi ni prav, da bi učitelj, ki slučajno supplira odsotnega tovariša, dovoljeval učencem, kar jim sicer ni dovoljeno. Ob tem času je še prav posebno treba gledati, da red, ki je vpeljan, tudi tedaj obdržimo. Prav tako ni modro, da bi naslednik takoj po svojem dohodu hotel odpraviti to, kar je njegov prednik vpeljal morda celo s težavo. Še manj modro bi seveda bilo, če bi učitelj celo vpričo otrok omalovaževal ali celo grajal predpise svojih sovrstnikov ali prednikov. Prepričan naj bo, da tako postopanje jemlje ugled avtoriteti sploh, posebej še njemu. Kako važen opomin sledi iz tega za skupno sodelovanje svetnega učitelja in veroučitelja! Treba torej vsestranske doslednosti.

Četrtič smemo reči, če hočeš vpeljati in ohraniti disciplino, moraš poznati in ob vsaki priliki udeleževati splošna, preizkušena pedagoška načela o pazljivosti, nadzorstvu, zapovedovanju in prepovedi, o plačilu in kazni. Torej treba tudi ob tej priliki poklicati vsaj na debelo tudi ta načela v spomin.

Brez dvoma je važno, da so otroci pazljivi, posebno če pojmujemo disciplino v omejenem pomenu dušne prisotnosti učencev pri pouku. Saj »bistvo discipline obstoji v notranji koncentraciji učencev, v njih zbranosti in voljnosti slediti z napetostjo izvajanju učiteljevemu«, ¹⁷ pravi zopet Bežek. Učitelj torej poskrbi, da bodo otroci pazljivi. Pa kako?

Najprej negativno; odstrani vse, kar moti pazljivost in otroka raztresa. S poukom ne začenjaj, dokler ni vse tiho v šoli. Med poukom ne sme nihče šepetati. Govori vedno samo eden, ali učitelj ali učenec, ki ga je učitelj vprašal. Kar dela ropot ali šum, to naj naredo učenci ob istem času, n. pr. vsi obenem knjige odpro ali zapro. Učitelj med poukom nikar ne hodi hitro sem in tja; bodi na mestu, odkoder more pregledati vse učence. Torej: malo hodi — zlasti ne med klopmi — redko sedi — redno stoj — zlasti pri razlagi in vzgojnem delu. Ne govori preglasno, zakaj če govoriš preglasno, ne slišiš šepetanja. Male izprašuj v klopi, večje redno pred katedrom. Pri nekaterih predmetih izprašuj najprej lekcijo — da se ne uče med razlago, potem razlagaj! Pritegni kolikor mogoče otroke, da sodelujejo pri razlagi in izpraševanju. Glej, da te otrok vedno gleda: njegova raztresenost se bere v njegovih očeh. Govorica bodi tvoja otroška. Varuj se vsega nenavadnega v noši, vedenju, govorjenju. Če se v šoli zgodi kaj nenavadnega, obrni pozornost hitro na druge reči. Vse nebistvene reči opravi ob koncu pouka: vpis v katalog, napovedi kazni, pobožnosti, prireditve, zbirke, izlete, oglase...

Pospešuj pazljivost tudi pozitivno. To dela učiteljev nastop, učni predmet in metoda. Učitelj pride v šolo miren in zbran. Njegova zbranost, ki se kaže v kretnjah, v očeh, glasu, preide nehote tudi na učence. Predmet bodi vselej metodično enoten. Poučuj zanimivo, nazorno, če mogoče analitično. Zanimanje budi vmes tisto, kar je z nami ali našim življenjem

¹⁷ Bežek l. c. 220.

nekako v zvezi. Učencem torej treba pokazati, da je stvar, ki o njej govorimo, zanje važna, važna za njih življenje, in da je zato potrebno, da se o njej pouče.

Otroka pazljivost kmalu utruji. Zato pa porabi dobro predpisane odmore in menjavaj predmete. Tudi legenda, basen, povest, primerna slika, razgovor o pravem času, na prav način prežene celemu razredu utrujenost. Če pa vidiš, da je posamezen otrok utrujen, nervozen, bolehav ali telesno neugodno razpoložen in zato raztresen, ne bilo bi pedagoško, ko bi ga hotel siliti k pazljivosti. Bodi zadovoljen, če drugih ne moti. Če pa je otrok nepazljiv zato, ker je razposajen, nagajiv, len, ga večkrat vprašaj, posvari, in če to ne pomaga, ga tudi kaznuj kakor to dovoljuje šolski zakon.¹⁸

Ni je dalje discipline brez nadzorstva, zakaj otrok je lahko-mišljen, nestalen, zato potrebuje skrbnega variha. Ni pa glavni namen nadzorovanja ta, da bi razkrili gojenčeve napake in potem gojenca kaznovali; ampak gojenca nadzorujemo predvsem zato, da bi ga bolj spoznali, kvarne vplive od njega odvrčali, pogreške, še preden se pojavijo, za-branili. Zato bodi nadzorovanje bolj preventivno nego represivno. Tudi oblika nadzorovanja bodi naravna, neprisiljena. Prav zato živi in se giblje učitelj med učenci, kolikor le moreš. Občuj z njimi in to občevanje ti bodi v nadzorstvo. S tega stališča nam je še prav posebno umljiva odredba šolskega in učnega reda, da naj vsak učitelj sam v svojem razredu nad-zoruje tudi takrat, kadar otroci prihajajo v šolo. Kajti vprav ta četrta ure se ti nudi ugodna prilika, da stopiš v ožji stik z učenci. Po pozdravu otrok in primernem odzdravu prični z njimi kratke razgovore, nanašajoče se na nje same ter na njih roditelje, brate in sestre, potem na dogodke doma in na poti v šolo in iz šole itd. ... Seveda te razgovore učitelj takoj prekiní, ko je dano znamenje za začetek pouka. Po izvršeni molitvi nastopi takoj strog red, ki je običajen med poukom. Poudarimo pa še enkrat: Med poukom mora učiteljevo oko videti vse. Videti mora, ali otroci pazijo ali se igrajo, z očesom jih mora prisiliti, da gledajo nanj, z očesom jim bere v očeh njih misli in namene, jih hvali in graja. Zato ponavljam: Učitelj naj v šoli nikar ne hodi med klopmi, tudi tikoma pred klopmi nikar ne stoj, ampak si izberi mesto, odkoder moreš videti vse učence.¹⁹

Ni je dalje discipline brez pokorščine. Prava pokorščina bo pa le tam, kjer je tudi zapoved in prepoved prava. Torej nam morajo biti tudi ta načela znana, izmed katerih naj-važnejša so:

Bodi dosleden v svojih prepovedih in zapovedih. »Nič ni slabšega, dobri vzgoji protivnejšega, nego vzgojiteljevo omahovanje med dovolje-vanjem in prepovedovanjem, zlasti še, če je tistemu oklevanju vzrok ugodna ali neugodna razpoložitev vzgojiteljeva. Kaj je naravnejšega, nego da se utrdi v gojencu prepričanje, da je vse pripušcanje in zabranjevanje

¹⁸ Ušeničnik: Vzgojeslovna načela 1915, str. 98.

¹⁹ Bežek, Ušeničnik I. c.

samovoljno, zgolj izraz dobre ali slabe volje vzgojiteljeve. S tem pa je silno obteženo pokoravanje gojenčeve ter istotako ovirana utrditev dobrih navad.«²⁰ Otrok torej mora ubogati. Ti ne smeš odnehati, dokler ne izvrši, ne smeš pustiti, da bi kdo drug storil namesto njega ali celo ti sam. Preklicati ali spremeniti prepoved ali ukaz bi smel le iz zelo važnih vzrokov. Kdor pa na vsako učenčeve prošnjo, solze, laskanje, odpor itd. svoje zapovedi in prepovedi menja ali preklicuje, ta bo kmalu zapravil svojo avtoriteto in obžaloval svojo popustljivost. — **Z a p o v e d u j** in **p r e p o v e d u j** vselej v pravi meri. Ogibati se je treba preobilnega in brezkoristnega ukazovanja ter nepotrebne prepovedovanja. Zapoveduj torej samo to, kar morejo in bi otroci lahko storili, pa se je bati, da ne bodo, in prepoveduj samo to, kar ne smejo storiti, pa se je bati, da bodo. — Zapoveduj vselej mirno in dostojno, ne iz jeze ali gole sitnosti. Če nad otrokom vedno vpiješ in ga samo grajaš, se ne čudi, če se otrok ne bo dosti zmenil za tvoje zapovedi in prepovedi. — Pri zapovedi in prepovedi bodi pravičen: nobenega otroka ne smeš rajši imeti, pa mu zato prizanašati. — Zapoved in prepoved bodi kratka, odločna in jasna brez obetanja. Pri malih učencih mora zadostovati, ako vidijo, da je učitelj zadovoljen z njihovim vedenjem ali da ni vsaj nezadovoljen. — In še enkrat: **z a p o v e d u j** z l j u b e z n i j o in tako pokaži, da otroku dobro hočeš. Otroku je zelo veliko do tega, da ga ima učitelj rad. Nasprotno: če ga poučuješ s samo strogostjo, kakor da mu nočeš privoščiti nobenega veselja in zlasti še, če si prišel s svojo osornostjo in strogostjo tako daleč, da je otroku vseeno, kaj o njem učitelj misli, ali ga ljubi ali ne, potem otroku ni več pomagati. Trmast in sirov je postal in čudiš se, če ti ugovarja, če se ti naravnost upira. — Ne zapoveduj — zlasti pri večjih učencih — despotsko. Otrok naj ti ne bo pokoren kakor suženj brez svoje volje. Tako ravnanje ustvarja le zunanjo disciplino, golo legalnost. Iz vzroka, da ne bi gojenec mislil, da izvira ukazovanje zgolj iz vzgojiteljeve samovoljnosti, je priporočljivo zlasti one zapovedi in prepovedi, katerih izvršitev ni baš lahka, utemeljiti, n. pr. kako zabranitev s pripomnjo, da je prepovedano dejanje nespodobno, da bi utegnili imeti zle posledice itd. . . . Toda utemeljitev bodi kratka, točna ter gojenčevi razumnosti primerna. Pregostobesedne utemeljitve imajo navadno baš obratni učinek, da ukaz ne more biti na prav trdnih nogah, ko ga je treba toliko podpirati, ter ga morda celo ohrabrijo, da prične vzgojitelju ugovarjati ter se z njim prerekati.«²¹

K disciplini pripomore brez dvoma tudi plačilo in kazen. Treba torej o teh vzgojnih sredstvih tudi na tem mestu par besedi.

Plačilo gre zaslugi. Zasluga je tem večja, čim bolj priden je gojenec, čim večje težave je moral premagati. Samo radi naravnih prednosti učenca nikdar ne hvali in ne plačuj. — Ker je plačilo samo pomožno sredstvo, zato ga uporabljaj bolj redko. Pogosto plačilo izgubi vzgojno

²⁰ Ušeničnik I. c. 165.

²¹ Bežek I. c. 166.

moč. — Plačuj šele potem, ko je učenec storil svojo dolžnost, ne prej. — Najlepše plačilo dobremu učencu je zadovoljnost učiteljeva. Učitelj izrazi svoje priznanje včasih kar molče, s prijaznim pogledom, včasih v besedah, a vselej le preprosto in na kratko. — Darila, ki jih dajemo otrokom, naj bodo taka, da bodo otroku v dovoljeno, pošteno veselje ali v praktično korist. — Dočim moramo kot nespametno označiti kaznovanje vsega razreda, ki je tudi po zakonu zabranjeno, je pohvala ali nagraditev vseh učencev prilično priporočljiva, n. pr. privolitev kakega izleta za njih ubogljivost in pazljivost.²²

In najnavadnejša načela o k a z n i h ? Kazen bodi posledica moralne krivde. Česar učenec ni sam zakrivil, za to se ne sme kaznovati. — Kazen bodi odmerjena po krivdi. Nič gojenca tako ne boli kakor prehuda ali nezaslužena kazen. — Ločiti tudi treba, ali je učenec grešil iz zlobe ali samo bolj iz slabosti. Znaki zlobne volje so: upornost, grda lažnivost, sirovost. — Vzgojitelj hoče s kaznijo predvsem poboljšati; da zadosti pravici, to je zanj bolj drugoten namen. — Da bo kazen zdravilna, mora biti individualno odbrana. Kaznuj mirno in razsodno! Gojenec, ki ga kaznujemo, se mora zavedati, da je kazen posledica krivde. Izkušeni pedagogi pravijo: Kaznuj malokdaj, tedaj pa zares. Katere kazni sme uporabljati učitelj v šoli, to določujejo šolske postave, namreč: ukor po učitelju, razredniku ali voditelju šole; stanje zunaj klopi; izključitev od zabav ali šolskih izletov; pridržanje v šoli s primernim opraviлом pod nadzorstvom učiteljevim, poziv pred učiteljsko konferenco ali pred načelnika krajnega šolskega sveta; zapretilo izključitve in končno izključitev sama. Vse druge kazni, zlasti kaznovanje na telesu, so nedopustne. Pristavimo še besede Bežkove: »Najučinkljivejša učiteljeva kazen je neodobravanje učenčevega dejanja, ki ni niti treba, da bi se javilo v besedah, nego zgolj z nevoljnim, grajalnim izrazom v licu, in bolj ko je učitelj priljubljen in češčen, več je učencu do njegovega priznanja, a očitajoč njegov pogled mu je hujša kazen nego batine sovražnega in nespoštovanega učitelja.«

In k sklepu še eno splošno načelo, ki bi ga bili morali postaviti kot najvažnejše na prvo mesto, namreč: Vzgajaj otroka v disciplini tako, da jo držijo tudi tedaj, ko jih ne vidiš in oni ne vidijo tebe. Moderni sicer priporočajo zato posebno sredstvo, takoimenovano samovlado s senatom, tribuni, sodniki. Žal, da se pomen samovlade pretirava. Je nekaj zdravega v njej, toda pripuščena v polni meri sama sebi — tako kažejo uspehi v ameriških šolah — uvaja samo zunanjo disciplino. Resnične vzgoje srca ni. Posledice, ki jih je rodila samovlada, so odpor proti vsaki avtoriteti in nenravnost med mladino. Zato se moramo bolj kot kedaj poprej vrniti k drugemu, po skušnji vseh resnih pedagogov vseh časov — tudi najnovejših — potrjenemu sredstvu, namreč k strahu božjemu, ki poganja iz otroške vdanosti do Boga, kar pa vse sloni na nadnaravni religiji, o čemer več ob drugi priliki.

²² Primeri Ušeničnik in Bežek I. c.

Kmetijstvo in šola.

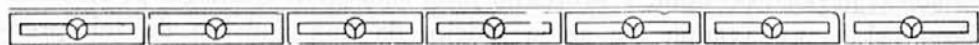
Fort. Lužar.

H kulturni izobrazbi naroda moramo prištevati tudi primerno izobrazbo kmetovalcev. Izobrazba je v prvi vrsti strokovna, a v drugi vrsti pa tudi širša, ki naj omogočuje družbo z drugimi sloji. Začetno strokovno izobrazbo si pridobiva kmetovalec že od zgodnje mladosti z delom v domači hiši in v stiku z mnogimi sovrstniki na deželi, a mnogo prilike ima posebno dandanes, da si izpopolni svoje razmere tudi s širšo izobrazbo, in sicer že v šolski in pošolski dobi. V preteklih letih smo čitali o mnogih podeželskih kmetijskih predavanjih ter se je videlo, da ima ljudstvo do teh predmetov, oziroma praktičnih tečajev vedno več veselja. Kdor si nekoliko ogleda naslove raznih kmetijskih predavanj, spozna lahko, da je kmetovalcu potrebno mnogo več znanja, kakor si ga morda kdo predstavlja iz njegovega težkega dela. Znanje o zemlji, semenih, rastlinah, sadežih, orodju, pridelkih, gnojilih, živini, gospodarskih stavbah, strojih in mnogih drugih rečeh ni kar enostavna stvar. Pa računstvo o umni uporabi vsega, o podrobnih dohodkih in stroških, o cenitvah, o tržnih razmerah in drugem, povzroča vedno dosti preudarjanja. In slučajne vremenske neprilike, ki tolikrat takoj uničijo vse pridelke, napravljajo mnogo, drugim stanovom nepojmljivih skrbi.

Vse izkušnje mora kmetovalec dandanes zbrati za svoj obstanek. Izkušnje enega človeka pač nikakor ne zadoščajo, temveč treba tudi upoštevati izkušnost drugih. Na to se ozira šola ter daje podstavo za razširitev najboljših izkušenj. Že vsakdanja šola se ozira na pouk domačih kmetijskih opravil in zadev, sicer ne naenkrat, a v vsakem višjem razredu z večjim poudarkom. Le vzemi v roke kako šolsko knjigo, kako računico, in našel boš polno nalog, ki se ozirajo na poljedelstvo in zadevne uredbe! Še več najdeš v lepih knjigah in učnih slikah za ponavljalno ali nadaljevalno šolo. Kdor se je vsega tega nekaj učil v šoli, ima sploh vse drugačen užitek od raznih strokovnih predavanj, kakor oni, ki nima nikakih pojmov iz navadnega narodnega gospodarstva. Z osnovnošolsko pripravo zaleže izdatno več pouk na kmetijskih, gospodinjskih in enakih šolah. Enako je nadalje šola predpogoj za čitanje naših temeljitih gospodarskih knjig in časopisov. Kdor se šele z abecedo muči, ne more čitati »Kmetovalca«, »Slovenskega Sadjarja«, »Čebelarja«, »Slovenske kuharice« in drugih strokovnih spisov.

Šola se je za vsak resničen napredek popolnoma zavedala in učiteljstvo je na neštetih zborovanjih sklepalo vse potrebno, da bi najpopolnejše izvršilo njen namen za ljudstvo. Šola se pa predvsem ozira na vzgojo, na katero ne sme pozabiti noben stan in ne bogatin ne revež. Z vzgojo dobi že otrok temelj svojega značaja, da postane s tem res človek, ki lahko samostojno živi in tudi vzajemno sodeluje z drugimi. Nasprotno je pa pri nas dandanes vsakemu jasno, kolika ovira je premajhno znanje šolskih predmetov za gospodarstvo, za občine, zadruge i. dr. Z neznanjem

si kmetovalec težko pridobi kako pravico in težko izboljša svoj položaj. Da se izpopolnijo temelji kmetijstva že z naraščanjem, da ostane jedro naroda zdravo in kmetska hiša trdna, se pripravlja po zgledu drugih držav splošna uvedba kmetijskonadaljevalnih in gospodinjiskonadaljevalnih šol na deželi. Načrt za tako preustrojitev šolstva so izdelali najboljši strokovnjaki. Šolstvo je še tu in tam treba izboljšati, a to se vse povsod ureja, kjer ljudstvo samo po svoji moči pokaže dobro voljo za šolo. Tako so napredovali drugi stanovi in tako tudi kmetovalec ne bo zaostal med njimi.

Telovadba v osnovni šoli.

Milko Jeglič.

Gibanje je življenje. Otrok, ki se ne giblje rad na prostem, ki ne skače, ki ne ljubi iger, ni zdrav in ni popolen otrok.

V današnjih socialnih razmerah je mladini tako v mestih in industrijskih krajih kakor po deželi potrebna posebna skrb za telesno zdravje. Opazujemo ljudi različnih poklicev: njih vsakdanje delo je v znatni meri vplivalo na razvoj njihovega telesa. Vzemimo n. pr. kovača z močno razvitimi pleči in rokami, kolesarja ali nogometaša z močnimi nogami in končno slabotnega, sključenega, v toliko slučajih tuberkuloznega krojača, čevljarja, pisarja itd. — Z delom, z vajo rastejo ter se krepe prizadete mišice. Če vežbamo torej le posamezne mišice, tedaj se le-te razvijajo na škodo drugih, ki jih ne vežbamo v enaki meri. Kdor krepi le mišičevje nog, ima razmeroma slabotne roke in nasprotno.

Iz tega sledi nujna potreba smotrene telesne vzgoje. Mladina pomeni bodočnost naroda. Kakor bo duševno in telesno razvita mladina, takšen bo narod, ko ga bo vodila ta mladina kot odrasli možje in žene. Jasno je torej, da je učitelju-vzgojitelju skrbeti v polni meri tudi za telesno vzgojo svojih učencev.

Teža mišičevja znaša skoro polovico vse telesne teže.¹ Z ozirom na to so telesne vaje velikega pomena za moč in gibčnost telesa, brezdvomno pa v znatni meri vplivajo tudi na krvni obtok, pospešujejo in izboljšujejo tek in prebavljanje; velikega pomena so tudi za razvoj okostja, zlasti hrbtenice, dalje srca in pljuč in končno živčevja. — Vadbeno snov je torej izbrati tako, da obsega vse mišičevje, ves organizem, ki se bo le na ta način mogel razviti v lepo in pravilno razvito, zdravo telo.

Telovadba pa ni le sama sebi namen, temveč nam služi kot važno vzgojno sredstvo za doseganje onih kreposti, ki tvorijo celega, popolnega

¹ Po W. Krauseju ima človek 280 skeletnih mišic, od katerih je 277 dvojnih. Pri nekem 42letnem možu je E. Dursy preračunal njih težo na 30:574 kg, kar znaša pri telesni teži 62:25 kg 48:1% vse teže, torej skoro polovico.

človeka. Mens sana in corpore sano — zdrava duša v zdravem telesu! V telovadnici se navaja mladina k samopremažovanju, redu in točnosti, tu dobiva zmisel za soodgovornost in skupnost, tu se ji vadi čut za lepoto in skladnost, tu se ji vceplja veselje do dela. Zato jo vodimo redno v telovadnico — a ne samo šolsko, tudi šoli odraslo mladino! Vzgajajmo nje duševne in telesne sile v popolne, harmonične celote!

Težko je izbrati vsem okoliščinam primerno snov, a še težje je izbrati snov za telovadbo učencev, ki iščejo v telovadnih urah predvsem le razvedrila in zabave. I to je treba nuditi, a vendar ne na škodo onih telesnih vaj, ki so za razvoj telesa največjega pomena. S svojo spretnostjo in iznajdljivostjo pa moreš često tudi te vaje obleči v zabavno obleko. Vse vaje naj služijo v prvi vrsti svojemu prvotnemu namenu, telesni vzgoji, t. j. napraviti telovadca gibčnega, močnega in vztrajnega, v drugi vrsti privzgojiti zdravih in silnih kreposti, a šele v tretji vrsti zabavi in razvedrilu.

Vse in vsaka telovadna panoga zase naj služi vsem vzgojnim nalogam telovadbe. Le v tem slučaju je telovadba smotrena in koristna.

Redovne vaje.

Redovne vaje niso same sebi namen, pač pa so podlaga in predpogoj vsem telovadnim vajam. Potrebne so pri nastopanju telovadcev k skupnim vajam, pri menjavanju posameznih vrst, pri obhodu in pohodu, skratka za ohranitev reda pri vseh telovadnih panogah in nastopih.

Njih vrednost z ozirom na telesni razvoj ni pač enaka vrednosti prostih vaj ali vaj na orodju, toda brez nje — kakor bi utegnil kdo trditi — niso, čeprav ne vštejemo k njim korakanja in teka. Kdor je n. pr. vztrajal par minut v res lepi, popolnoma pravilno izvedeni pozorni stoji, ta je vendar napenjal mišice po vsem telesu, na nogah, trebuhu, prsih, hrbtu, vratu in rokah. Največje vrednosti za telo je od redovnih vaj gotovo korakanje in tek. Zato in pa, ker je deco zelo težko naučiti strumnega in pravilnega korakanja, ga vežbaj mnogo, v vsaki telovadni uri.

Vodstvo telovadbe zahteva znanja redovnih vaj. Njih glavni smoter je, napraviti telovadce okretne, gibčne, ki jih moremo kot gibčno celoto premikati z enega kraja na drugega in jih postaviti zdaj v to, zdaj v ono obliko. Telovadci morajo hitro razumeti povelja in jih tudi s sigurnostjo izvršiti. V ta namen mora vsak posameznik dobro poslušati sleherno povelje in ne čakati, da ga najprej izvrše drugi, nato pa pravleno še sam za njimi, zato so redovne vaje tudi z vzgojnega stališča velike vrednosti. Z njimi zahtevamo od telovadcev duševno pozornost in zbranost duha, z njimi vzbujamo v učencih zmisel za red in skupnost, z njimi jih utrjujemo v disciplini. Vsak posameznik mora povelja napeto poslušati, jih dobro in hitro razumeti ter strumno izvršiti.

kajti površnost enega more pokaziti lepo enotno sliko celote, od vsakega posameznika je odvisen nastop vseh.

Redovne vaje uporabljamo dalje večkrat tudi za to, da ž njimi izpolnimo pavze, ki jih zahtevajo težje in napornejše vaje; n. pr. med tek vpletamo korakanje. Pa tudi med korakanjem in tekom samim, ki bi utegnila prej ali slej postati manj zanimiva, vpletamo druge redovne vaje, n. pr. obrate, ustavitve, razhod, nastop v drugačno obliko, korakanje v tej novi formaciji, pretvoritev reda v dvostop ali dvoreda v štiristop itd. Na ta način ne preženemo samo enoličnosti in dolgočasje, temveč tudi utrujenost.

Nikakor torej ni podcenjevati redovnih vaj. Napačno je pa seveda tudi smatrati jih za najvažnejšo telovadno panogo. Hvalevredno je, da znajo telovadci strumno izvesti najrazličnejše redovne vaje, toda paradno ekserciraje ne spada v šolo. Odločati redovnim vajam v telovadnih urah ravno toliko časa kot drugim telovadnim panogam ali še celo več, pa na noben način ne sme veljati. V obče naj se zanje porabi do 10 minut na uro.

Dostikrat opazimo, da telovadci ne kažejo prav nobenega veselja do redovnih vaj, češ, ker so dolgočasne. Same na sebi niso, ampak baš nasprotno; saj ni skoro pri nobenih drugih vajah mogoča tolika pestrost in raznoličnost kot ravno pri njih. Toda način poučevanja jih more napraviti dolgočasne — bodisi da ni učitelj dovolj pripravljen na pouk ali sploh ni zmožen vodstva telovadbe ali pa smatra telovadbo celo za nebodigatreba-predmet.

Proste vaje.

Vaje, ki jih more izvajati posameznik na prostih tleh brez orodja in brez pomoči sotelovadcev, so proste vaje. Njih vrednost za telesno vzgojo je neprimerno večja nego vrednost redovnih vaj. Vendar tudi te same še ne smejo izpolniti cele ure tako, da bi druge panoge sploh ne prišle na vrsto. Sicer so proste vaje v primeri z orodnimi manj izdatne, a postanejo izdatne, če jih izvajamo rezko, hitro in krepko ter — pogosto. S pogostim ponavljanjem pridemo potem njih skoroda do istih uspehov kot z orodnimi vajami.

Proste vaje morajo biti jedro vse telovadbe. Saj baš one nudijo za vsako starost in spol bogato izbiro snovi in se morejo vaditi povsod in vsekdar neglede na telovadni prostor (najbolje jih je seveda vaditi na prostem). K prostim vajam prištevamo tudi dihalne vaje, ki jih je pridno gojiti zlasti pod milim nebom.

Po katerih pravicah je izbirati snov? Če pomislimo, da niso za vsako vrsto gibanja (suvanje, sklanjanje, skrčenje, iztezanje, sukanje itd.) naši telesni udi enako in primerno razviti, tedaj nam je jasno, da tudi vse vaje niso enako vredne za razvoj našega telesa, da so torej nekatere za telesno vzgojo potrebnejše nego druge. Kot temelj naj nam pri izbiri snovi služi dejstvo, da so gibi nog in trupa daleko izdatnejši nego

gibi rok. Za okrepitev le-teh so zelo priporočljive vaje s palicami, ročki in kiji, kakor tudi vsa orodja. Nasprotno pa nudijo za trup in noge proste vaje toliko in tako izdatnih vaj kot nobeno orodje. Proste vaje so končno zelo važne za lepo in pravilno držanje telesa.

Izkušnja nas uči, da otroci ne ljubijo baš zelo prostih vaj. Deloma zato, ker so kljub svoji raznoličnosti v bistvu končno le vedno iste vaje, deloma pa tudi zato, ker se jim pri njih ne nudi prilika pokazati svoje izredne telesne sposobnosti in poguma, s čimer se otrok tako rad postavi. In res večkrat doseže ali celo prekosi slabejši močnejšega, ker ima več trdnjše volje nego ta. V njegovih očeh se mu godi krivica, pravega veselja za telovadbo nima več, čuti se zapostavljenega. Končno pa samih orodnih vaj zopet ne gre goniti kar naprej; saj bi v tem slučaju zamrlo tekmovalno veselje med telovadci. Glavni vzrok nepriljubljenosti prostih vaj pa leži največkrat na učitelju samem, ki se mu bodisi ne ljubi dosti ali je zelo malo metodik ali pa goni in goni uro za uro iste vaje, čeprav ve, da imajo baš proste vaje vsepolno najrazličnejših izdatnih, lepih in zanimivih sestav.

Lahka atletika.

Iz te panoge naj se vadijo v šoli predvsem najrazličnejši prosti skoki, vaje z dolgo in tudi kratko kolebnico, tek, nateg vrvi in vlečenje; poleg tega v višjih razredih še dvoskok in troskok ter suvanje kamna (ali krogle — v teži 2—5 kg).

Kolebnica je v prvi vrsti orodje za žensko telovadbo, a se prav s pridom uporablja tudi pri dečkih. Je to približno 4 m dolga, 5—10 mm debela vrvica, ki ima na koncih lesena ročaja. Glavni vaji z dolgo kolebnico sta tekanje pod vrvico in preskakovanje. Tekanje skozi kolebnico se vrši lahko v kroženju naprej ali pa nazaj.

Skok v višino in daljino je za učence vseh starosti prav primerna in tudi izdatna vaja. Ne gre pa toliko za visoke uspehe kot za lepo in pravilno držanje telesa pri skoku ter za smotren odskok in zalet. Dokler se vadi skok v telovadnici, naj se skok v večje daljine in višine opusti. Kajti večkratni, pogostni doskok na trda tla bi utegnil postati za noge več ali manj bolesten ali celo nevaren, če so tla opolzka in gladka tako, da telovadcu pri skoku spodrsne. Ker se pa z blazinami dvigne mnogo prahu in torej le-te niso priporočljive, naj se glavno vežbanje skokov prenese na one dni, ko se bo moglo vežbati na prostem. Nikakor ne gre tudi uporabljati tkzv. odskočno desko. Skok naj se nanaša kolikor mogoče na naravne zapreke itd. Zato naj se ne goji samo navadni skok v višino ali daljino, ampak tudi kombiniran skok, dalje skok med dvema vrvicama (ali palicama), čez plot ali zid ali drugo pregrado in tudi čez razne predmete, kakor stol, zaboj, voziček itd. — Pri skokih je paziti predvsem na to, da se telovadci ne navadijo na predolge zaletе in da natančno pazijo na odskočno mesto, oz. črto, pri doskoku pa da doskočijo na prste v rahlem počepu (s predročenjem).

Tek, nateg vrvi in vlečenje (s pasovi, palicami, obroči ali prosto z rokami) se vadijo v obliki tekmovanja. Tek vadi najprej na prav kratke razdalje (5—10 m), a jih postopno večaj do 50 m. Vrv natezata dva ali štirje ali pa celi dve nasprotni stranki. Pri vlečenju se kosata navadno po dva in dva.

Spretnostne vaje in raznoterosti.

Sem prištevamo vaje, ki so po svojem bistvu pravzaprav proste vaje, pa se odlikujejo po svoji izredni sestavi in so večkrat izvedljive samo v dvojicah, trojicah ali večjih skupinah. So pa poleg tega tudi zelo izdatne in zanimive, celo smešne vaje, ki so baš pri mladini prav priljubljene. Kozolec prevračati, postavljati se na glavo, teči po štirih in po treh, voziti samokolnice, skakati čez kozla, igrati konje in jezdece, napraviti roparsko lestev, stolček itd. zna skoro vsak šolar! Zato je tudi tem vajam odločiti mesta v šolski telovadbi, zlasti kadar se vrši na prostem.

Orodna telovadba.

Po večini prihajajo orodne vaje v šolski telovadbi manj v poštev — iz enostavnega razloga, ker sploh nima šola telovadnice ali pa se rabi za telovadbo neopremljena soba. Kjerkoli pa je telovadno orodje na razpolago, naj se orodna telovadba ne opušča na višji in tudi srednji, pač pa na nižji stopnji. V glavnem pa veljaj načelo, da je uporabljati predvsem le vesna orodja, kakor kroge, drog, zlasti pa plezalne žrdi in vrvi ter lestve; zelo priporočljivo orodje je koza, a popolnoma odsvetovati je konja.

Že takoj spočetka je navaditi telovadce lepega dohoda k orodju in odhoda nazaj v vrsto.

Telovadne igre.

Vsaka igra na prostem še ni telovadna igra. Da to postane, se mora zahtevati prvič od igralcev več ali manj telesnega napora in spretnosti kot tek, skok, metanje, žive odpore itd., drugič pa mora imeti tudi svoje vzgojne vrednosti, t. j. zahtevati mora od igralcev samostojnosti, trdne volje, zmisla za skupnost in red ter soodgovornost, hitre pripravljenosti, sigurnosti, premetenosti itd. Igre, ki služijo predvsem le zabavi in kratkočasju, kakor nikanje, balinanje, kroket itd., ne spadajo v telovadbo, ravnotako tudi ne nogomet. Poleg gornjih dveh zahtev pa mora nuditi telovadna igra igralcem tudi zabavnosti.

Igre tvorijo posebno skupino telesnih vaj, ki naj se pri šolski telovadbi zlasti na nižji in tudi srednji stopnji vobče nobeno uro popolnoma ne opuste. »Panem et circenses« je zahtevalo rimsko ljudstvo od svojih cesarjev — kruha in iger zahteva naša mladina. Po resni, napornejši telovadbi so igre mladini pravi ocvirki. Treba je le, da jih pravilno vodiš in zanimive izbereš.

Potek in način igre določajo vedno za vsako posebej posebna pravila, ki jih morajo igralci natančno poznati in se po njih točno

ravnati. V nasprotnem slučaju pride zelo pogosto med igralci do raznih preprirov in prerekanj. V večini slučajev je krivo temu slabo umevanje pravil, ki si jih razlaga en igralec tako, drugi zopet drugače. Iz tega sledi, da mora učitelj vsako igro najprej samo natančno poznati in jo tudi dobro razložiti.

Sama razlaga pa še ni porok, da bodo igralci igro takoj dobro in pravilno igrali. Če ne gre dobro prvič, bo šla bolje drugič ali tretjič. To tedaj še ni znamenje, da je igra neprimerna, da ni zanimiva, da jo je torej treba opustiti in izbrati drugo. P o n a v l j a j j o v e č k r a t, igraj se tudi sam, izpodbujaj jih k pazljivosti in živahnosti ter premetenosti — in bolj ko bodo v igri spretni, bolj ko jo bodo znali, bolj jim bo ugajala.

Velikost telovadišča, njega okolica (hiše z mnogimi steklenimi okni), peščena tla igrišča, torej teren često onemogoča to ali ono igro. Važno vlogo igra tudi vreme: V telovadnici ne moreš igrati istih iger kot na prostem. Ob vročih, soparnih dneh se je izogibati zelo napornih, ob hladnejših dneh pa mirnejših iger. Pri premočnem vetru naj se ne teka mnogo. Za naporno telovadbo naj se zvrste predvsem manj naporne igre in nasprotno. Igre, pri katerih se dviga mnogo prahu, ne spadajo v telovadnico ali to kvečjemu, če se po igri telovadnica izprazni.

Najprikladnejši čas za igre je zadnja tretjina telovadne ure. Moremo pa izjemoma, n. pr. ob izredno vabljevem zgodnjem pomladanskem dnevu porabiti za igre na prostem tudi pol ali celo telovadno uro.

Končno veljaj pa tudi pri igrah načelo: Ne preveč; bolje, da poznajo učenci manj iger, a igrajo te dobro in zanimivo ter pravilno.

Beleške šolskega vodje na hospitacijah.

Hribski.

Vsako delo, ki se vrši brez priprave, brez premišljenosti je polovičarstvo in zato tudi zanič. Tako so zanič tudi hospitacije šolskega voditelja, ako se ne pripravi zanje. O tem me je uverila skušnja nekaterih let. Tudi kritika šolskega vodje mora biti premišljena, objektivna, in če ni, je lahko krivična, pogrešena, ki škoduje ali voditelju samemu ali pa tov. učitelju. Da se ne zaletim kam, da se ne osmešim, da ne delam tovarišem krivic, se pripravljam na hospitacije. Sestavlil sem si v ta namen, naslanjajoč se na različne didaktičke spise, nekaj točk, ki jih prečitam, preden se podam v razred hospitirat. Na osnovi teh točk potem sodim delo tovariševo ter izrekam kritiko tako glede dobre ali slabe strani. Vse, kar je v skladu z mojimi točkami, označim kot vrline, vse ono, ki ni v skladu, odkrito pa dobrohotno grajam. Temu ali onemu se vidi marsikaj malenkostno, vendar vztrajam pri svojem prepričanju, da so v šoli tudi navidezne malenkosti velikega vzgojnega pomena. Podrobneje se v to ne bom spuščal, ker bom v nadaljnjem pokazal, kako in kaj se vse to dejansko vrši

na šoli. Glede splošne priprave imam pripravljene sledeče točke: 1. red v sobi, na mizi in v miznici, omari; 2. zunanost učenca, knjige in šolske priprave; 3. šolski obisk; 4. disciplina v razredu med poukom, med odmori, ob prihodu in odhodu v šolo in iz šole, na cesti in v cerkvi; 4. učiteljeva priprava: podrobni načrti, dnevnik, posebne priprave; 5. pisanje uradnih spisov: tednik, katalog, razrednica; 6. nastop učiteljev: je-li siguren, smotren, vzbuja li samotvornost, se ogiblje besedičenja, izrablja li čas ekonomsko; 7. glede obravnave posameznih predmetov: upošteva li logiške in psihološke zakone, se li ozira na praktične potrebe življenja, koncentrira pouk; 8. kako uporablja šolsko knjižnico; 9. kako izrablja učila; 10. kako izvršuje navodila šolskega nadzornika, šolskega vodje; 11. kaže li kakšne posebne zmožnosti, metode, uspehe; 12. kaj ga posebno veseli; 13. kako občuje z učenci, s starši, s kolegi; 14. poseča li dovolj pažnje narodni, državni, socialni vzgoji?

Glede posebne priprave pričnem danes la z zgledi za jezikovni pouk. Kakor vsak, tako ima tudi jezikovni pouk trojni smoter: I. formalni, II. materialni, III. moralni. Pri hospitaciji poslušam, in zasledujem, če se je učitelj pripravi v tem pogledu na pouk.

Ad I.: kako vzbuja v učencih duševne zmožnosti; ad II.: kako množi učenčevo znanje; ad III.: kako skrbi za plemenita čuvstva. Zlasti na zadnjo zadačo obračam posebno pozornost, ker smatram vzgojni del pouka za najvažnejši. Že podrobni učni načrt mi daje vpogled, ako se je učitelj poglobil v harmonično izbiro berilnih sestavkov etične vsebine. Po dnevniku pa se prepričam, če je učitelj ume pomen in namen beril, sestavkov ali pesmi. Nastop nam pa dokaže, se li učitelj zaveda lepote in krasote idej jezika, podob in slik, ki jih nudi obravnana pesem ali berilni sestavek. Navaja li učence, da sami iščejo pomen besedi, vsebino stavkov, odstavkov ter celotnega berilnega sestavka. Skrbi li za žive, jasne predstave ali samo abstraktno, suho podaja.

Kako skrbi za apercipijo novih predstav, ki naj vzbuja močno voljo in ustvarjajo značaje? Se-li še vedno vrši pouk v dvogovoru, da učenci samo kratko odgovarjajo na vprašanja učiteljeva in pri tem ne mislijo intenzivneje in so vsled tega daleč oddaljeni od samodelavnosti. Posveča li učitelj samostojnemu obnavljanju obravnavane snovi potrebno pozornost? So-li učenci zmožni, to, o čemer so čitali, tudi napisati samostojno? Da ne prezrem še drugih manj bistvenih zadev, bodi razvidno iz nadaljnjih beležk.

I.

Tako pripravljen sem hospital v nekaterih razredih. Spodtaknil sem se že ob razrednih durih; povsod namreč nisem našel nalepljene vizitke, kar pa je na večrazrednih šolah potrebno. V razredih, kjer se vrši strokovni pouk, bi bile potrebne celo vizitke vseh v razredu poučujočih oseb z označbo, kdaj katera uči. Imena naj bodo pravilna. Učiteljica ima ime Marija popačeno v Marja. Nekdo je opazil to pomoto in jo dvakrat podčrtal. Da se ne bodo učenci spotikali nad tem, naj bodo na vratih vizitke s pravilnim imenom. Stopim v razred. Učenci nemarno vstajajo; — znak slabe discipline. Ozrem se po razredu. Pod klopmi zapazim vse polno smeti in obgrizkov. Pomanjkanje redoljubja! Šolska deska vsa zamazana — kakor bi bila z malto prevlečena! Pomanjkanje lepote! Na mizi kup nepotrebnih knjig in druge navlake — vzor nereda! Precej podobno v miznici in v omari. Vzamem dnevnik v roko. Zabeležena je snov za posamezne ure samo z naslovi. Napisati od 9. do 10. ure »lastna imena« — je premalo. To ne pove še prav ničesar. Dnevnik je za to tu, da si učitelj vsaj začrta metodično linijo in označi smoter. Zabeleži naj si z nekoliko besedami: 1. način priprave, 2. način podavanja (poglabljanja), 3. vaja, uporaba.

Zapisati v dnevnik »lastna imena« ali pa obravnava »Kralj in bolni redov«, ne zadostuje. To še ni nikakršna priprava. Nastop v obravnavi lastnih imen

se je sicer še dokaj posrečil, le knjiga v roki učiteljevi je bila odveč. Tudi vprašanja, kakor: Trst je — kaj? Slovenija je — kaj? Prej si ti imenovala — kaj? so nepravilna. Kadar učitelj pripoveduje kratek berilni sestavek, kakor »Kralj in bolni redov«, naj ne moti učencev z vmesnimi vprašanji. Tako je ena učna oseba ta berilni sestavek tako-le pripovedovala: »Avala je visok hrib in daleč od Beograda. Kaj je Avala? Slaven je zaradi ljutih borb z Avstrijci. Aleksander ljubi ta zeleni hrib, ker ga nanj veže toliko bridkih in tudi lepih spominov. Zakaj ljubi Aleksander ta zeleni hrib?« itd. Tako nadaljuje, nezavedajoč se, da s tem trganjem moti smiselno vez učencev. Poleg vsega tega pa še govori: »pazte«, »sedte« itd. Še lepše pa je, kar sem slišal pri čitanju. Učiteljica naj bi bila učencem vzorno prečitala berilni sestavek »Jesenski čas«. Čitala je pa tako-le: Zrak je — not glej — hladnejši. Listje — Vovk — po drevju rumeni in — Jaka boš not gledav — odpada. Grozdje — not gledat in ne name — je od dne do dne slajše. — Težko sem se vzdržal smeha, vzel klobuk in šel. Pa doživel sem še nekaj drugačnega. Učiteljica je obravnavala znano župančičevo pesem »Mornar«. Vstopil sem bil, ko se je pričelo stvarno razblinjevanje. Učiteljica jim stavi vprašanja, kako je človeku, ki potuje v daljnje tuje kraje. Učenke odgovarjajo pod vtisom prečitane pesmi popolnoma pravilno, da je človeku hudo pri srcu, saj pravi pesnik v drugi kitici:

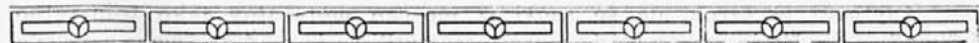
A mlad mornar otožno zre
na zeleno obrežje;
odmika se bolj in bolj barčica,
srce mu je težje in težje.

In v tretji kitici:

Glej, tamkaj stoji in zro za njim
z otožnimi srci in lici:
njegova siva mamica
in bratec pri sestrici.

Tako toži v vseh drugih — samo d o m o t o ž j e ! Pa vkljub tako jasnim verzom hoče učiteljica naslikati potovanje v daljnji tuji svet kot silno prijetno, veselo! Res, na čudna pota privede mladega učitelja lahkomišelna nepripravljenost! Človek bi ne verjel, ako ne bi bil doživel sam tega. Kriv na tem je tudi birokratično zrubricirani dnevnik, ki zavaja mlade učitelje v popolnoma napačno mnenje, češ, da je menda že dovolj priprave, ako se tiste rubrike v dnevniku izpolnijo med odmori, takoj po nauku ali pa po nekaterih učnih osebah celo med učnimi urami. Mogoče izvirajo, to omenim mimogrede, ti žalostni pojavi le od učiteljstva iz vojne in tudi povojne dobe. Pri starejših ne doživljam tako debelih didaktičnih prestopkov.

Za danes dovolj; prekinem. Nadaljevanje bo sledilo.

Slovenske čitanke za osnovne šole.

J. E. Polák.

(Dalje.)

Lepo in tej stopinji razvoja primerno je podan »Nauk o slovenskem jeziku«. Slovnico hoče ta in oni šolnik v osnovni šoli kar zadušiti. Je pa slovnica za jezikovni pouk to, kar so kosti za človeka; zakaj brez kosti bi bil človek le sesedena kepa mesa; in brez slovnice je naš govor in z govorom tudi naše pismo »šund«, ki mu je napovedal neizprosni boj eden naših največjih literarnih estetikov, t. j. rajnik Francé Levec. Vem, ta in oni me bo domislil »d e f i n i c i j e«. Tudi definicije morajo biti, a g l a v n o j e i n o s t a n e v a j a. Definicije so pri slovnici to, kar je načrt pri stavbi. Načrt sam še ni stavba, in sama definicija še ni

slovnica. Da, kmet naredi stavbo tudi brez načrta; smejal pa bi se mi vsakdo, če bi mu trdil, da je brez načrta postavljena koča lepša od palače, ki jo je strokovnjak sezidal po načrtu. In kar velja v praktičnem življenju, to velja tudi za šolo, če nočemo, da bo reklo »ne za šolo, temveč za življenje učimo« samo pedagoška fraza. Želeti bi bilo samo, da bi tudi ostale čitanke nudile v tem oziru svoje. Tako bi ne nudila čitanka samo enote v jezikovnem oziru, ampak bi bila vredna upoštevanja tudi v ekonomskem oziru.

Košček nacionalne in umetniške vzgoje nudijo tudi vinjete od M. G. Le škoda, da jih ni več!

Sedaj, ko smo si ogledali dobre in slabe strani temelja, pa si oglejmo še zgradbo, ki se dviga nad tem temeljem.

4. **Ljudevit Černež: »Tretja čitanka«.** Ob sestavljanju novih slovenskih čitank za osnovne šole je prevzel najtežje delo Ljudevit Černež; zakaj on je moral ustvariti vez med etičnim in estetičnim momentom in med propedeutiko in realnostjo. Ume se, da tako delo ni lahko; kajti zidovje v mezaninu mora biti čvrsto, da more nositi še ono v prvem in drugem nadstropju. Posebno težko je bilo to delo zaradi tega, ker Lj. Černež ni imel dovolj prostora za razmah na levo in desno. Če bi se bil Lj. Č. odločil za tretje in četrto šolsko leto skupaj, sem uverjen, da bi se mu bilo delo še bolje posrečilo; sicer pa moram pripoznati, in rad pripoznam, da je krenil Lj. Černež v »Tretji čitanki« višje, nego je obetal v »Šolskem listu«. In to je čisto naravno; zakaj pred seboj je imel celoto, ki jo je poljubno oblikoval; in gotovo bi jo bil še bolje, če bi se držal pravila, da morajo čitanke prehajati druga v drugo in tvoriti tako ono celoto, ki naj preide tekom let učenec in učenkam v njihova srca, v njihove glave in jim uravna hotenje, voljo in dejanje tako, da se mora končno ob nadaljnjem delu ob tej osnovi izkristalizirati kremenit značaj, ki je končni cilj vzgoje in pouka.

Zgoraj sem namignil, da bi se bil moral Lj. Černež osloniti na E. Ganglovo »Drugo čitanko«; to pa zaradi tega, da se barve vzgoje in pouka prelijejo druga v drugo in da se ne zaide na ono pot ponavljanja, ki nima z znanim reklom o ponavljanju ničesar opraviti in je samo ponovno mlatenje iste slame.

Trdim, da mora še tudi na srednji stopinji osnovne šole zavzemati srce prav odlično mesto. Ne rečem, da v »Tretji čitanki« ni precej take snovi; ni pa Lj. Černež dovolj čistil in ločil plev od klenega zrnja; in tako prevladuje tudi v »Tretji čitanki« umetni simbolizem nad naravnim simbolizmom; ali da povem po domače: bolj se šopiri v »Tretji čitanki« manira Krištofa Schmieda, nego pa manira Edmonda de Amicisa. Posameznih berilnih sestavkov ne bom navajal; zakaj kdor zna ločiti tvorbe iz možgan moralista od onih, ki jih zajema umetnik iz življenja, jih bo ločil lahko sam; če pa tega ločiti ne ume, mu tudi moja tozadevna razporedba ne bi koristila.

Kaj neki je vzrok, da se snovi iz možgan moralistov tako trdovratno držimo? — Prašla je nam v kri in meso in zatrosili so jo med nas n a m e n o m a in zaradi tega, da so ž njo udušili tekom let vsak spomin na literarne čitanke; in samo ta trdovratnost je zopet en vzrok, da je rajni prof. Fr. Fabinc trdil, da bodo tudi nove slovenske čitanke za osnovne šole podobne starim tako, kot je podoben »krajcar krajcarju«. No, to se sicer ni zgodilo, a kljub temu je in ostane resnica, da naslov sam ne koristi nič, če je vsebina za nič. Toda pogovorimo se o tem malo obširneje.

Omenil sem že ob »Drugi čitanki«, da so se nam obetale literarne čitanke že okoli leta 1843. in da nam jih je zamoril regulativ izza leta 1854. Kaj neki je bilo vzrok temu? — No, merodajni takratni faktorji so spoznali, da vodi literarna čitanka k nacionalni vzgoji, ki mora tekom let zadušiti misel na Gorenjca, Dolenjca, Notranjca, Primorca, Korošca, Štajerca itd. Iz vsega tega bi tekom let vzrastle Slovenec. Iz Čehov, Slovakov, Poljakov, Slovencev, Hrvatov.

Srbov itd. pa bi vzrastle Slovan. A to bi bil začetek konca že pred letom 1918. Toda po letu 1918. se merodajnim faktorjem ni treba več bati nacionalne vzgoje, ampak še želeli si jo morajo, če hočejo, da preidejo črke SHS v kri in meso množic in ne samo v posameznike (izvoljence sreče) iz teh mas. Trdim pa, da vodi k pravi nacionalni vzgoji samo literarna čitanka; in tej bi moral Lj. Černeji pripravljati pot; in že to dejstvo bi ga bilo moralo siliti na to, da združi tretje in četrto šolsko leto in odpre tako pot literarnima čitankama (v besede pravega pomena) za peto in šesto šolsko leto in za sedmo in osmo šolsko leto. Kako pa si mislim to, bom povedal natančneje pri oceni »Četrte čitanke« in »Pete čitanke«.

Sedaj opozarjam predvsem na to, da bi morala Lj. Černejeva »Tretja čitanka« kreniti tudi v estetično smer, ki vodi k umetniški vzgoji. Umetnost v osnovni šoli pa mora biti domača, zato tako sili tudi ta zahteva že samaposebi v literarno čitanko. Ne trdim, da ne nudi »Tretja čitanka« ničesar tozadevnega. Da, ona nudi marsikaj; a to nudi iz map onih, ki se šele uče, in ne iz map onih mojstrov, ki so vzrastle iz naroda in mu postali zvezde vodnice, kot n. pr. Vodnik, Prešeren, Levstik, Stritar, Jenko, Tavčar, Kersnik, Jurčič, Gregorčič, Aškerc, Kette, Murn, Medved, Cankar, Župančič, Mrhar i. dr. Tu najdemo biserov iz poezije in proze, ki so zmožni voditi do umetniških višin naše čustvovanja in naše čute. Vaje iz mladinskih listov (s prav redkimi izjemami) pa tega ne zmorejo. Žalostno je, in prav malo nam bosta hvaležna Erjavec in Flere, da znamo njuno delo tako malo ceniti, in mu tako neokretno pripravljati pot, po katerem bo moglo kreniti med maso naroda. Tako se čudimo, da ne more ta in oni literat med maso naroda. Kako mar! Pri dosedanjem načinu priprave na to se mi vidi prav tako, kakor bi silil dojenčka s kranjskimi klobasami, pa bi se čmeril, kaj neki mu je, da se jih brani. Vsemu temu bomo mogli odpomoči samo s čitankami, ki bodo usmerjene v literarno stran; zakaj med narod more in mora le to, kar je iz naroda tudi prišlo; toda dokler otrok nima zob, mora sesati mleko in šele ko dobi zobe, se loti lahko tudi klobas; to pa ni umeti tako, kakor bi bilo to literarno mleko vaje iz mladinskih listov, ampak to mleko naj bo to, kar nam zbira Erjavec in Flere. Dokler pa ne bodo smerile čitanke za osnovne šole takega prehoda, toliko časa tudi naši mojstri ne bodo mogli med maso naroda.

V Lj. Černejevi »Tretji čitanki« sem opazil, da nudi vzgojni moment zelo rad v prilikah in da v teh prilikah zelo rade posredujejo živali. Klasičen primer te vrste berilnih sestavkov je 27. Živali — naše učiteljice. (Vidi Tretjo čit. str. 22.) Je pa še več takih, a jih zaradi dragocenega prostora ne morem naštevati poimence. Vem, ta ali one me bo zavrnil, da ni nemogoče, učiti se tudi od živali. Ne oporekam; trdim pa, da se moramo v tem oziru učiti od tako velikih mojstrov, kot je n. pr. I. S. Turgenjev. Preberite n. pr. njegovega »Vrabca«, pa boste spoznali kmalu, kaj je naravno in kaj je prisiljeno. Všeč mi tudi niso predelani in okrajšani berilni sestavki; za zgled navajam samo 2. Moli (vidi Tretja čit. str. 7) in 21. Anka (vidi Tretja čit. str. 19). Moje mnenje v tem oziru je to-le: Kar ni za to in ono stopinjo osnovne šole primerno, to se naj pusti lepo v miru; zakaj Venera v moderni srajci — bi bila smešna prikazen; in konj je nestvor — če mu odsekaš glavo in rep. Našel pa sem v Lj. Černejevi »Tretji čitanki« tudi berilne sestavke, ki ne sodijo na to stopinjo; zakaj deloma so že otroci te dobe zanje prezreli, tako n. pr. 3. Julke ni! (vidi Tretja čit. str. 8), oziroma še zanje niso zreli, kakor n. pr. 6. Prepozno (vidi Tretja čit. str. 9) i. dr. Popolnoma pa pogrešam v »Tretji čitanki« navedeni motiv, ki se ga je E. Gangl dotaknil v s a j mimogrede; brez teh motivov pa si jaz literarne čitanke niti misliti ne morem.

Vidi se mi, da je tudi zdravstveni moment (posebno kar se tiče alkohola in nikotina) zelo površno obdelan. Tema dvema strupoma bi bilo že v osnovni

šoli na vseh stopinjah posvetiti vso pozornost; zakaj uverjen sem, da imamo Slovenci zaradi tega toliko alkoholikov, ker se večina teh niti zaveda ne, koliko škode donášata alkohol in nikotin v duševnem, telesnem in ekonomskem oziru. Manira podavanja te snovi na tej stopinji bi se mi zdelo zelo primerna v obliki poročil o nesrečah in nezgodah, ki jih prinaša dnevno časopisje dan za dnem na izbiro; in iz lastne izkušnje vem, kako radi otroci poslušajo taka poročila; in prepričan sem, da ne gredo mimo njih brez sledu; vedno in vedno se jim povračajo v spomin; in tudi taka obnova je v gotovem oziru »mater studiorum«.

Zelo skopo je obdelal Lj. Černež v svoji »Tretji čitanki« pametnice, reke, pregovore itd. In to je tej čitanki samo v korist; saj kdo bi modroval, dokler je čelo gladko, lice polno in glavica še kodrolasa; to navlako smo pač podedovali izza minulih časov; a čemur se človek privadi, tega ne opusti izlepa.

Toda poleg nedostatkov ima Lj. Černeževa »Tretja čitanka« tudi mnogo vrlin. So vmes berilni sestavki, ki govore jasen govor, da ima Lj. Černež dober okus in da ve, kaj se otrokom v tej dobi prileže. Vse to mi je porok, da bi bil sestavil Lj. Černež še vse boljše »Tretjo čitanko«, če bi ne bil z drugim delom preobložen, in da bi imel časa toliko, da bi se posvetil temu delu tako, kakor tako delo tudi zasluži.

Verski moment je prav čedno podan v sledečih berilnih sestavkih: 5., 9., 23., 30., 31., 32., 34., 35., 38., 39., 41., 42., 43., 44., 45., 47., 96. in 114. Ume se, da vsi ti berilni sestavki niso prepojeni skozi in skozi verskega duha, a so vsi taki, da se ga v njih prav lahko zasledi. Kdor meni, da bo morda to komu v škodo, se zelo moti; in že pri Widrovem »M. p. b.« in Ganglovi »Drugi čitanki« sem omenil, da preko verskega momenta ne bo mogel nihče, kdor bo hotel sestaviti res dobro literarno čitanko; zakaj dobra literarna čitanka vodi k nacionalni vzgoji, in verski moment tvori bistveni del te vzgoje.

Zelo všeč pa mi je v Lj. Černeževi »Tretji čitanki« realistični del. Tu podaja sestavitelj zelo lepe miljeje, ki tvorijo okvire, in te okvire je zelo spretno in tudi čedno izpolnil s slikami. Te posamezne slike so izborna priprava za poznejši pouk, t. j. za ono stopinjo, ki začne operirati s celotami na domu, vrtu, sadovnjaku, polju, travniku, gozdu, pašniku, vinogradu itd. Brez priprave na ta pouk z zgoraj omenjenimi miljeji in posameznimi slikami je delo skoro ničevno; zakaj če gremo preko teh enot, nas mladina ne ume, a če se borimo s temi še na najvišjih stopinjah, ne moremo naprej; zato se dogodi marsikje, da dospemo mimo psa in mačke komaj še v hlev in v njegovo najbližjo okolico. Pa se čudimo, če toži inteligenca in kmet, da osnovna šola ne rodi povoljnih uspehov!

V maniri basni bi jaz ne učil prirodoopisja; tudi na tej stopinji ne; zakaj že ob tem pouku je treba uvajati otroke v resnost življenja, ki pa dobi ob basni tako rado smešno stran; verujte mi, da otroku podero basni (nudene ob tej priliki veselje do resnega dela; zakaj v otroku vstane misel, da gre v takih slučajih v šoli »za šalo«.

Kar se tiče naravoslovja, bi poudaril, da bi morali nuditi že tudi na tej stopinji maniro delovnega momenta, ki vodi k samodelavnosti in potem te tudi k pridobitnosti, ki je glavni namen realne in tehnične vzgoje. Tu naj pride produktivna moč otrok posebno do veljave; in le to produktivno delo mu pojasni snov tako, da se nam ni treba bati, da bi zašli na pot mehaničnega verbalizma, pred katerim svari Flerè. Omeniti moram, da sem zasledil tudi v Lj. Černeževi »Tretji čitanki« precej manire posnete po Scharelmannu, Schmeilu in Erjavcu. Da bi se bil Lj. Černež v tem oziru bolj oprl na F. Kleinmayra, pa bi bili dani še vse lepši: prehod, razširitev in dovršitev.

Domoznanstva za to stopinjo ni lahko obdelati; zakaj ono se suče okoli enot, ki so skoro v vsakem šolskem okolišu drugačne. Pač pa se da temu odpomoči na ta način, da nudi poleg vasi, občine in okraja tudi slike iz ožje domovine; tako se nudi močna opora za nadaljnji pouk. V tem smislu je Lj.

Černeji oni del, ki pripravlja za zemljepisje, tudi obdelal, četudi ne tako podrobno, kakor si bo ta ali oni želel. Tudi manira, v kakršni je podana večina te snovi, mi je všeč. Kaj pa namerava ta in oni sestavitelj čitank doseči s pesmijo v prozaični obleki, tega ne umem; zdi pa se mi, da je tudi to sama navada, prevzeta izza minulih dni. Sem pa mnenja, da se da tudi pesem kot pesem tiskati s takimi črkami, kakor se da proza, oziroma pesem v prozaični obleki. Ali ne? — Prav čedno je podan tudi oni del iz domoznanstva, ki pripravlja na zgodovino. Preko pravljice te povede sestavitelj v zgodovinsko povest in preko te že tudi v zgodovino kot tako. Ta pot je čisto pravilna in lahko trdim, da uspeh ne bo izostal! Vem, Lj. Černeji bi bil vse to še drugače razvil, če bi delal za tretje in četrto šolsko leto; zakaj ti dve leti segata drugo drugemu v roke, da človek res ne ve, kje bi prenehal, da bi bilo videti završeno. Uverjen sem, da je le ta omejenost (tretje šolsko leto) silila Lj. Černeja na to, da je tudi snov (ki spada pravzaprav tudi med domoznanstvo in pripravlja na prirodo opis in naravoslovje) nudil tako mešovito. Če bi imel Lj. Černeji na razpolago tretje in četrto šolsko leto, bi bila morda čitanka zrastle še za kako tiskovno polo, a on bi bil lahko ločil etični in estetični del čitanke od realno-tehničnega in dobili bi bili (seveda s pametno izbiro snovi za prvi del in večjim upoštevanjem realnosti v drugem delu) izborna predhodnica k literarnima čitankama za peto in šesto in sedmo in osmo šolsko leto. Tako pa stoji P. Flerè s svojo »Peto čitanko« osamljen; in ta osamljenost mu je rodila strah, da ga ne bomo razumeli, kaj je on pravzaprav nameraval. Trdim pa že sedaj, da se mu je namera posrečila in da je k temu mnogo pripomoglo študiranje narodnega blaga in naših klasikov.

Omenil sem že, da se za biografije v osnovni šoli ne morem ogrevati; in to zaradi tega, ker one ostanejo (tudi pri najboljši volji) samo medle slike, ki se ločijo od prave slike tako, kakor se loči slika fotografa v petih minutah od one, ki jo naredi fotograf umetnik, ki ne vidi v človeku le kosa mesa, ode-tega v lepo obleko, ampak si želi tudi pravilne pozicije in izraza, da prideta do veljave duša in telo, a ne samo meso in blago.

Že pri E. Ganglovi »Drugi čitanki« sem omenil, da je slovnica bistveni del jezikovnega pouka, in da je ekonomskega pomena, če bi se le-to dodalo čitanki. Trdim, da bi tak »dodatek« ne zmanjšal vrednosti čitanke, a bi vse-kako pocenil izdatke za šolske knjige, kar se v današnjih dragih časih tudi ne sme prezreti. Res je, da osnovna šola ni pripravljalnica za srednje šole, a že njeno ime pove, da mora nuditi osnovo za vsako nadaljnjo izobrazbo.

Pri berilnem sestavku 196. Mati (vidi Tretja čit. str. 166) bi moralo stati tudi ime Milice Jankovičeve (vidi »Književni Jug«, let. II., šte. 4, str. 154 »Čarape«).

Če bi omenil še to, da sem pri Lj. Černeju opazil, da je z ozirom na psihološko vzgojo (vidi v Tretji čit. berilna sestavka 99. in 100.) precej zaostal za E. Ganglom (vidi v Drugi čit. berilna sestavka 56. in 57.), sem omenil v glavnih potezih vse vrline in nedostatke »Tretje čitanke«.

In pri novi izdaji te čitanke bo treba na to paziti, če hočemo k višku, k solncu.

5. Andrej Rapè: »Četrta čitanka«. Po mojem mnenju bi bilo bolje, če bi se bil A. Rapè odločil za sestavo čitanke, ki bi bila namenjena 5. in 6. šolskemu letu. Dosedanja razdelitev čitank, od katerih objame zadnja 6., 7. in 8. šolsko leto, spominja na čase, ko smo smatrali osemrazredno osnovno šolo od 1. do 5. razreda za osnovno šolo kot tako, 6., 7. in 8. razred pa smo smatrali kot nekako meščansko šolo v miniaturi. To pa je napačno; zakaj osnovna šola naj ostane osnovna šola, pa naj ima en razred ali pa naj jih ima osem. In temu nazoru primerno se mi vidi, da bi bilo veliko bolje, če bi razvrščali čitanke za osnovne šole tako, da dobe šolska leta 1. do 4. vsak svojo

čitanko, šolska leta 5. do 8. pa naj bi imela samo dve čitanki; in sicer 5. in 6. šolsko svojo, 7. in 8. šolsko leto pa zopet svojo.

Vem, ta in oni mi bo ugovarjal zaradi ekonomskih razmer. Ne oporekam! Res, težko je sedaj roditeljem nabavljati otrokom vsako leto novo čitanko. Toda če pomislimo, da nalagajo roditelji s tem za svoje otroke denar v najbolj varno hranilnico, ki je ne morejo okraستي tatovi in ne uničiti požari, potem ta žrtev ni prevelika. In na to pot razdelitve čitank za osnovne šole bomo prej ali slej morali kreniti, če hočemo, da bo nudila osnovna šola učencem in učenkam ono, kar zahtevajo od nje dom, domovina, človeštvo.

Že v ocenah čitank 1. do 3. sem omenil, da bi naj čitanke 1. do 4. pripravljale pot onemu, kar bi naj nudile čitanke za 5. in 6. šolsko leto in za 7. in 8. šolsko leto. Rekel sem tudi, da morajo priti pri vseh čitankah do veljave: srce, glava, hotenje, volja in dejanje, ker le vse to skupaj vodi do viška, t. j. do k r e m e n i t e g a z n a č a j a. Rekel sem tudi, da bi naj bile čitanke urejene tako, da prevladuje v 1. in 2. snov za srce, v 3. in 4. snov za intelekt in v 5. in 6. snov, ki sili k udeleževanju moči, dobljenih iz čuvstva in izobrazbe. Ume se, in to poudarjam iznova, da ob tem ne mislim na kak paralelizem (če bi bil sploh mogoč) čuvstva, izobrazbe, hotenja, volje in dejanja, ampak, to ponavljam iznova, na pravilno prelivanje teh barv drugo v drugo, za kar pa je ozadje (v tem slučaju telesni in duševni razvoj otrok) odločilnega pomena. In to je ono, kar me je privedlo do nazora, da bi morali čitanke za osnovne šole razvrščati tako, kakor sam omenil zgoraj. Seveda, tudi pri taki razvrstitvi bi me umel napačno oni, ki bi menil, da trdim, da mora biti od 1. do 4. čitanke vsaka v posebni knjigi; rečem samo, da bi bilo to še najbolje; a mogoče je to tudi tako, da dobé svoji knjigi samo 1. in 2. šolsko leto, 3. in 4. pa sta lahko združeni v eno.

Iz dosedaj povedanega je razvidno, da so čitanke, kot si jih mislim jaz, zgrajene od 1. do 4. šolskega leta tako, da pripravljajo pot literarni čitanki in realistično-tehnični čitanki, ki ju nudimo lahko vsako posebej, t. j. vsako v posebni knjigi, oziroma združeno oboje v eno knjigo, a ločeno drugo od drugega tako, da tvori literarni del čitanke svoj del, a realno-tehnični del čitanke pa zopet svoj del. Trdim, da bi bilo bolje, če bi umerili drugo od drugega ločeno v posebni knjigi, a zaradi ekonomskega momenta bo to težko (za dogledni čas) izvedljivo.

Ta in oni me bo obsodil, da silim s tem nazaj, t. j. v dobo »guljenja«, mesto da bi stremel v dobo »produktivnosti«. Jaz zase sem uverjen o nasprotnem. A da se razumemo, se pogovorimo o tem natančneje.

Oglejmo si najprej literarni del take čitanke. Da si pod imenom »literarna čitanka« ne mislim almanaha, ki nudi: pravljice, pripovedke, bajke, legende, balade, romane, junaške pesmi, povesti, pesmi, ode, himne, elegije, sonete, glose, kancone, triolete, poučne pesmi, basni, parabole, alegorije, epigrame, reke, uganke, igrokaze, biografije itd., o tem menda mi ni treba govoriti. Pod imenom »literarna čitanka« si mislim čitanko, ki nudi iz literature (pa ni nikjer zapisano, da samo iz domače) take bisere, s katerimi moremo odčitati mase, da se pretvoriijo tekom časa v človeštvo v besede pravem pomenu, t. j. iz srca in intelekta naj izvirajo hotenje, volja in dejanje, ki izpremene ves svet v zakladnico, ki bo za vse dovolj bogata in ne samo za nekoliko izvoljencev sreče. To je oni cilj, ki nam ga je pokazal že skoro pred 1900. leti pedagog vseh časov in narodov, ki je rekel: »Da bo en hlev in en pastir!«... A to ni drugega, nego nadaljevanje zapovedi o ljubezni do bližnjega, ki je začrtala pot kulturni morali, t. j. da je človek nekaj drugega, nego žival, a obenem tudi to, da noben človek ni več nego človek. Nesmiselno je torej, če se v čitankah za osnovne šole ogibamo v ovinkih momenta, ki nas more spraviti v zadrego — pred majhnimi ljudmi. Veliki ljudje pa vedo, da je ta moment (verski namreč) izvir prave kulture in morale; in kdor hoče, da postane njegov

narod res kulturen in moralen, se temu momentu ob sestavi čitank za osnovne šole ne sme ogniti; zakaj kdor se mu ogne, ta ne pojmi izraza »nacionalna vzgoja«. Ne rečem, da se je A. Rapè ognil temu momentu; zakaj dotaknil se ga je v berilnih sestavkih štev. 6., 73., 84., 85., 87., 88., 99., 109. in 115. V zanosu kulturne morale se ga je dotaknil tudi v mnogih drugih berilnih sestavkih, kakor n. pr. v 21. Dobro delo. (Vidi 4. čit. str. 30. i. dr.) Tudi ta manira podavanja nič ne škodi; zakaj uverjen sem, da jih kontemplativnim potom predela mladina tako, kakor si želimo mi, ki stojimo na stališču pozitivne krščanske vzgoje, in ne tako, kakor to žele zagovorniki — kulturne morale; zakaj za oblikovanje otrokove notranjosti sta dom in cerkev tako odločilna faktorja, da je proti njima vsak boj šole skoro — ničev; zakaj kulturna morala (brez krščanskega svetovnega nazora) je fraza; ob frazah pa uspeva lahko zunanost, a nikoli ne notranjost; zakaj le to rodi ljubezen; a fraza rodi nacionalni šovinizem, ki ne vodi do božanstvenega izreka: »Mir z vami!«

Zelo lepe berilne sestavke, ki nudijo odlomke iz umetniške vzgoje, ki je tudi del nacionalne vzgoje, nudi A. Rapèta »Četrta čitanka«. Predragocen je prostor, da bi našteval vse, a da se razumemo, se mi vidi potrebno, da omenjam 19. Mornar (vidi 4. čit. str. 23.) in 32. Vrnitev v domačijo (vidi 4. čit. str. 38.). Kdor ne uzre ob prvem izklesanega kipa, in ob drugem krasne slike, ta nima pojma o umetniški vzgoji v osnovni šoli.

Zelo všeč mi je, da je A. Rapè posvetil »Zdravju« toliko pozornosti. Da ga je obdelal v maniri, kakor ga nudi »Četrta čitanka«, je vzrok to, ker je delal za 4. in 5. šolsko leto. Da bi bil delal za 5. in 6. šolsko leto, sem uverjen, da bi se bil lotil bolj sistematičnega načina.

(Dalje prihodnjič.)

Kultura in književnost

† Josip Stritar. Dne 25. novembra 1923 je umrl v Rogški Slatini vodnik slovenske književnosti, pesnik in pisatelj Josip Stritar v starosti 87 let. S svojim literarnim delovanjem je otvoril v Slovincih posebno književno dobo in dvignil naše slovstvo na evropsko višino. Njegova Prešernova izdaja z znamenitim uvodom iz leta 1866, dunajski »Zvon« in druga dela so svoječasnno prerodila naš književni slog in mu podala svežo energijo. Stritar, s pesniškim imenom Boris Miran, je bil slovenskemu narodu učitelj in vzgojitelj. Poleg 7 zvezkov zbranih spisov so tudi v družbi sv. Moharja izšle njegove 4 izrečno mladini namenjene knjige. Domočina mu je bila hvaležna, poskrbela mu je (l. 1922) vrnitev v Slovenijo in udobno družinsko bivališče ter mu po smrti priredila (dne 29. novembra) najveličastnejši pogreb.

Presojevanje slovstvenih del. Ljudje imajo navado, da radi z enim ali le nekaj dejstvi sodijo človeka. Tako splošno, a dostikrat nezadostno sodbo izražajo tudi oni, ki čitajo le kaj malega o kakem slavnem pisatelju ali kakem drugem kulturnem delavcu. Ta vsakdanja površnost je povod raznim porazgovorom in je opomin za poznavalce, da točno označijo posamezna dela ter ugo-

tovijo njih pravo idejno in literarno vrednost. Upoštevati je predvsem zadevno istosčasno splošno literarno strujo ali smer, v kateri je delo nastalo. Nova struja rada postavlja vse prejšnje v slabo luč, kakor nova moda staro. Tako se je našega Ivana Cankarja mnogo obsojalo, a njegove »Podobe iz sanj« je vse priznalo za prvovrstno delo. V Slovenskem Učitelju 1923, str. 146, je ocena knjige »Modra ptica«, ki jo je spisal belgijski pisatelj Maeterlinck. V dramatični obliki nam predstavlja pisatelj otroške božične sanje o sreči. Otroški dialogi so prav lepi in tudi sicer je v njej mnogo levega iz simbolistične romantike. So pa tudi vmes neukusnosti, n. pr., da si Kruh reže kose iz trebuha, da si Sladkor lomi prste za sladkorčke. Zdi se, da tiči v vsem Maeterlinckova filozofija o življenju, o človeku - bogu, o posmrtnosti itd. Radi izrazito protikrščanske filozofije so prišla l. 1914 vsa Maeterlinckova dela na indeks (Primerjaj poročilo o Maeterlinckovem delu »O smrti« v Bogoslovnem Vestniku l. 1921, str. 197.) Idejno moramo torej te spise odklanjati, literarno gredo pa lahko svojo pot. Podrobnejše poteze o Maeterlincku in sploh o simbolizmu v francoskem pesništvu je pri-

občel Izidor Cankar v Dom in Svetu 1912, str. 148. Maeterlincka prištevajo k simbolističnim dekadentom. Pripominjam končno, da prištevajo k dekančici (= propad zdravega čuvstvovanja in mišljenja) celo en spis slavnega P. Bourgeta, namreč njegovo delo »Disciple«. (Glej Brockhausov Konv. - Lexikon, 17. zvezek ad Decandance.) Bourget je tudi znan v slovenskih prevodih, n. pr. z »Razporoko«. Kdor bi torej čital samo spis »Disciple«, bi Bourgeta gotovo napačno sodil, in tako je mnogokrat z drugimi uglednimi pisatelji.

F. F. L.

Število prebivalstva. Ob zadnjem ljudskem štetju (z dne 31. januarja 1921) ima mesto Ljubljana 53.306, Maribor 30.641, Celje 7754 in Ptuj 4449 prebivalcev.

Število domov (hiš) v mestih. Začetkom l. 1922 je bilo v Ljubljani 2227, v Mariboru 1360, v Celju 453 in v Ptuj 424 domov.

Proti poitalijančevanju ljudskih šol. Bivši generalni civilni komisar v Trentu, Luigi Credaro, je (l. 1923) v časopisu »Rivista pedagogica« priobčil članek, v katerem najodločneje obsoja poitalijančenje ljudskih šol v novih pokrajinah, ker je samo materni jezik pravo sredstvo za duševno, nravno in versko vzgojo otrok.

Obči zemljepis za višje razrede osnovnih šol. Sestavila: J. Mešiček in Fr. Drnovšek. Odobrena od učne uprave kot pomožna učna knjiga. Cena trdo vezani knjigi 12 Din. Izdala in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. — Posebno sedaj, ko je Srednja Evropa izpremenila svojo obliko in so tudi druge države v Evropi dobile svoje izpremembe in korekture, bo knjiga prav dobrodošla, tako učencu kakor učitelju. Knjižna naštevna in opisuje nove države: Republike Avstrije, Mažarske, Čehoslovaške, Zvezno republiko Nemčijo v novi obliki, Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, Reko kot samosvojo, republiko Poljsko, Ukrajino itd. Sestavki so pregledno sestavljeni in ne preobširni, tako da jih učenci prav lahko obvladajo. Zastopane so vse države Evrope, Azije, Afrike, Amerike, Avstralije do Oceanije. V uvodu je razdelitev zemljepisne tvarine. Posebno spretno je sestavljen zvezdoznanski del, ki obravnava: vsemir, nebesna telesa, oblike zemlje, velikost in oddaljenost solnca, dozdevno premikanje solnca, globus in njega najvažnejše točke in črte, podnebni pasovi, zemljepisna širina in dolžina, vrtenje in tekanje zemlje, kako nastanejo letni časi, luna, kako se luna premiče, izpremembe lune, solčni in lunin mrk, koledar. Knjižo prav toplo priporočamo.

Zemljepisni atlas kraljevine SHS. Izdalo Društvo slov. profesorjev v Ljubljani. Izvršil ing. Viktor Novak. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena 48 Din.

Atlas vsebuje sledeče karte v velikem formatu: 1. Evropa, 2. Kraljevina SHS, politični pregled in železnice, 3. Orološki in hidrografski pregled, 4. Južni del, 5. Severo-

vzhodni del, 6. Severozapadni del, 7. Slovenske dežele in Istra. Poleg teh manjše karte: 1. Jezikovna karta kraljevine SHS in sosednjih dežel, 2. Belgrad z okolico, 3. Zagreb z okolico, 4. Ljubljana z okolico. — Odkar je svetovni preobrat docela preobrazil osrednjo in vzhodno Evropo smo se živo zanimali za vsako novo zemljepisno karto; toda nobeno delo nas ni zadovoljilo, ker vse je nosilo pečat naglice, površnosti in nepoznavanja slovenskega jezika ter naših razmer. Pričujoči atlas tvori zelo častno izjemo na književnem trgu. Da je delo zares popolno, kolikor je pač mogoče v sedanjih prilikah neprestanih sprememb, nam spričuje najprimernejše »Društvo slov. profesorjev«, ki je atlas izdalo. Nomenklatura je vseskozi pravilna. Karta Evrope nam kaže najpopolnejše meje. Spec. karte so izdelane lično in prav okusno, kar dela vso čast ing. Novaku in litogr. J. Blasnika nasl. Cena teh v 7 barvah izdelanih kart je izredno nizka, več nego za polovico nižja, kot stanejo manj lične in manj vredne ter čisto malo zanesljive specialne karte izven slovenskih tvrdk. — Zemljepisja se učeči mladini bo ta domači atlas najboljši kazipot; pa tudi v sleherno obitelj naj bi našel vstop, da utrdi in razširi domoznanstvo naše mlade države.

Zgodovinske anekdote. II. zvezek. Zbral dr. Vinko Šarabon. 1923. Založila Jugoslov. knjigarna v Ljubljani. Cena 16 Din. — Anekdote so kratke dogodbe, ki so se v resnici dogodile ali pa, ki naj bi se bile dogodile. Vsaka anekdota ima poanto, zamiselek, nauk, duhovitost. Drugi narodi imajo cele zbirke anekdot, ki so točno opredeljene na čas, na posamezne stanovne, kraje itd. Dr. Šarabon je začel tozadevno pri nas šele orati ledino in je priobčil v Mentorju nekaj poučnih in zabavnih prigodb. Z drugim zvezkom svojih zgodovinskih anekdot, ki so izšle razmeroma jako hitro za prvim zvezkom, nam je dal knjižico, ki čemerne razvedri, vesele napravi razposajene, žalostne spravi v dobro voljo. Ljubiteljem zgodovine da nove zgodovinske hrane, glasbenikom odpre »pedale« muzikalne veselosti, skratka — vsakdo pride na svoj račun. — Anekdote so vestno prebrane in preresetane, in kar nam nudi pisatelj, niso vsakdanje šale, ampak dobro premišljene dogodivščine, ki so v celoti usmerjene v poučno stran, in to daje Šarabonovi zbirki posebno vrednost. Dijak bo lahko črpal marsikaj koristnega iz njih, učitelj bo s temi anekdotami poživil pouk, vsakdo, prav vsakdo bo imel korist od njih. Že razvrstitev kot: dobro srce, domišljavost, hladnokrvnost, nagajivost, točnost, odkritosrčnost, ponos, prebrisanost, skopost, prisotnost duha itd. itd., nam kaže bogastvo duha in mnogovrstnost in vsestranost obdelane snovi. — Knjižica bo v sedanjih resnih, mnogokrat trpljenja polnih časih zašla v zadnjo gorsko vas in nam nudila marsikatero veselo urico prijetnega odpočitka in vesele zabave.

K poglavju o deljivosti celih števil:

Če je celo število deljivo s katerikoli drugim manjšim številom, se da često določiti iz posebnih zunanjih znakov dotičnih števil. Da li je število deljivo z 2, 4, 8 ali 3, 6, 9 ali 5, 25, 125 ali 10, 100 itd., moremo brž določiti. Da pa doženemo, ali je število deljivo s 7, 11, 13 in drugimi praštevili, moramo v vsakem slučaju posebej poskusiti z deljenjem. Vendar se da tudi tukaj brez posebnega deljenja določiti, ali je število deljivo ali ne.

Tako je našla dunajska učiteljica Adam Ana, hči slavnega matematika, za deljivost s 7, 11, 13 nekatera znamenja, med drugimi sledeča:

1. Če je število sestavljeno iz dveh enakih troštevilišnih števil, je deljivo s 7, 11, 13; n. pr.:

752752 :	7 = 107536	986986 :	7 = 140998
:	11 = 68432	:	11 = 89726
:	13 = 57904	:	13 = 75922

2. Enoštevilično število, ničla, 4 kratnik, ničla, 3 kratnik — deljivo s 7, 11, 13 in 17, 59; n. pr.:

8032024 :	7 = 1147432
:	11 = 730184
:	13 = 617848

3. Enoštevilično število, ničla, 6 kratnik, ničla, 5 kratnik — deljivo s 7, 11, 13 in 67; n. pr.:

7042035 :	7 = 1006005
:	11 = 640185
:	13 = 541695

4. Enoštevilično število, ničla, 8 kratnik, ničla, 7 kratnik — deljivo s 7, 11, 13 in 19, 53; n. pr.:

9072063 :	7 = 1296009
:	11 = 824733
:	13 = 697851

5. Enoštevilično število, ničla, 3 kratnik, ničla, 2 kratnik — deljivo s 7, 11, 13 in 3, 167; n. pr.:

6018012 :	7 = 859716
:	11 = 547092
:	13 = 462924

6. Enoštevilično število, ničla, 5 kratnik, ničla, 4 kratnik — deljivo s 7, 11, 13 in 251; n. pr.:

7035028 :	7 = 1005004
:	11 = 639548
:	13 = 541156

(Dalje prihodnjič.) Milko Jeglič.

Krekovi izbrani spisi. I. zvezek. Društvo Dr. Janez Ev. Krek ima po svojih pravilih med drugim tudi nalogo, da izda Krekove spise. — Ta izdaja seveda ne more obsegati vseh Krekovih spisov, ker bi sicer obsegala približno toliko knjig, kolikor let je Krek deloval v javnosti — brez ozira na to, da se pri mnogih spisih Krekovo avtorstvo ne da več dokazati.

Krekov pomen nikakor ne leži samo v njegovih spisih, morebiti sploh ne predvsem

v pisani besedi; njegove knjige in članki v časopisju, celo mnoge njegove pesmi so samo spremljale njegovo delo na socialnem, gospodarskem in političnem polju. Kakor pri vsakem javnem delavcu, tako so tudi pri Kreku njegovi spisi v najtesnejši zvezi z njegovim drugim delom. Zato hoče društvo Krek izdati pokoinikove spise vzporedno z njegovim življenjepisom, ker je življenjepis potreben komentar k spisom, kakor so — če hočete — spisi komentar k življenjepisom.

Prvi zvezek obsega tisto dobo Krekovega življenja in pisateljevanja, ki je tudi večini njegovih znanec najmanj znana: šolsko dobo, učna leta našega mojstra. Življenjepisni del obsega Krekovo življenje od zibelke do doktorata, spisi se začnejo z gazelo štirinajstletnega dečka, priobčeno v aložijevskih Domačih vajah, in končajo s pismom z dne 14. maja 1892, ko je odhajal 26 letni doktor bogoslovnih ved na svojo prvo službo. Knjiga obsega 59 strani uvida, 18 pisem, 18 pesmi, en dramatičen prizor, šest povesti (deloma v odlomkih), nalogo osmošolca Kreka in pet člankov in listkov, priobčenih v Slovincu; med slednjimi bo zbudil posebno pozornost Krekov odgovor na Tavčarjeve »4000«, ki je bil doslej pri nas čisto nepoznan. Knjigo krasi sedem slik na finejšem papirju (slika Krekove rojstne hiše in vasi, slika Selnice in »Štoka« itd.) in izvirna naslovna stran ob prehodu med uvodom in zbranimi spisi, delo prof. G. Porente: slika sejavnice, ki s silnimi kretnjami koraka preko polja, iz samih ravnih črt. G. slikar je rekel, da bi bila vsaka druga poteza za Kreka premalo energična. V ozadju hrib Sv. Miklavža, Ratitovec in Triglav.

Čas, v katerem pričena društvo Krek z izdajo Krekovih spisov, je sicer za izdajanje knjig izredno neugoden. Vendar je bilo društvo Krek mnenja, da se radi gmotnih težkoč ne sme odlašati z izdajanjem Krekovih spisov in njegovega življenjepisa, ker bo to delo od leta do leta težje, čim manj bo namreč mogel pri njem sodelovati rod, ki je Kreka osebno poznal.

Mnogostransko povpraševanje po knjigi je dokazovalo tudi, da živi med ljudstvom nepozabljen tisti, ki na ljudstvo ni nikdar pozabil. Zato društvo upa, da ne bo ostal brez odziva prvi skromni poskus, podati na podlagi sistematičnega proučevanja sliko Krekovih mladih let, temelja vsega njegovega poznejšega dela.

Knjiga bo vsakemu, ki se hoče baviti s proučevanjem Kreka, koristna tudi radi tega, ker obsega kar mogoče popoln seznam vsega, kar se je doslej pisalo o Kreku.

Prvi zvezek Krekovih izbranih spisov je prevzela v komisijsko razprodajo Nova založba v Ljubljani, Kongresni trg 19. Knjiga stane broširana 45 Din, po pošti 47 Din, vezana 56 Din, po pošti 58 Din. Kdor kupi ali naroči najmanj 10 izvodov skupaj, dobi

10 % popusta. — Društvo dr. Janez Ev. Krek v Ljubljani.

Josip Jurčič, **Spisi**, VIII. zvezek. Uredil dr. Ivan Grafenauer, 1923. Založila Jugoslov. knjigarna v Ljubljani. Cena broširani knjigi 20 Din, vezani 30 Din. — Grafenauer je Jurčičeve zbrane spise pomnožil za en zvezek, tako da bomo imeli kmalu celotnega Grafenauerjevega Jurčiča v ljudski izdaji. VIII. zvezek vsebuje dela: Ivan Erazem Tatenbah, Bojim se te, Črtica iz življenja političnega agitatorja, Telečja pečenka, Šest parov klobas, Po tobaku smrdis, Ženitev iz nevošeljivosti in Andreja Pajka spomini starega Slovenca. V tem zvezku zbrani Jurčičevi spisi so po večini literarni podlistki, ki jih je priobčeval Jurčič, kot urednik Slovenskega naroda v svojem listu. Kaj naj vam mnogo govorim o teh Jurčičevih spisih. Saj je Jurčič naš klasični realist in vsakdo ga je svoje dni že bral, dandanes ga pa ni mogel več brati, ker so Jurčičeva dela že pošla in dr. Prijatelj zbirka počasi napreduje. Sedaj je Grafenauer poskrbel, da bo Jurčiča lahko vsakdo čital. Saj Jurčič je eden tistih redkih pisateljev, ki ga smeš dati, v roke brez skrbi celo 14-letnemu dečku ali deklici. Zato mora naš pripovedni klasik v zadnjo gorsko vas, vsaka ljudska knjižnica naj si naroči po več izvodov in vsak izobraženec na pomnoži svojo knjižnico z Jurčičem. — Grafenauerjeve opomnje so prvovrstne. Uvod k Ivanu Erazmu Tatenbahu je prav vesten in nas uvede prav poljudno znanstveno v zgodovinsko ozadje povesti. Seznan nas tudi z viri, katere je Jurčič uporabljal pri izpisovanju te povesti. — Ostale povestice so drobni, ki imajo pač svojo ceno samo zato, ker so Jurčičeve. Trajno vrednost pa imajo pač »Spomini starega Slovenca«, ki so vsaj oblikovno popolnoma Jurčičeva last. Pripovedovanja starega Jakša iz Stične so zelo zanimiva in jih je svoje dni ljudstvo, ko so izšli v Večernicah Mohorjeve družbe, kaj rado bralo. Saj spomini na turške vojske in na Francoze še danes niso med narodom izumrli. Ker je pripovedovanje zelo preprosto, bo ugajalo vsakomur, povprečniku radi lahkote pripovedovanja. Inteligentu zato, da se bo pri čitvu oddahnil od nezdravo prenapetega sloga današnjih literatov.

Jurčič-Bajuk, **Tihotapec**. Ljudska igra v petih dejanjih. Ljudski oder IV. zvezek. V Ljubljani 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena Din 22.—. Steržajeva dramatisacija Jurčičovega Tihotapca je že dolgo pošla. Zato je bilo povpraševanje po tej priljubljeni ljudski igri prav veliko in Bajuk je ustregel živi potrebi, da je na novo priredil to priljubljeno povest. Šestnajst moških in tri ženske vloge nosijo vso igro. Ljudstvu bo posebno ugajalo originalno moženjevje dolejških kmetov. Intrigant Tekmec ali Fortunatek je krasna komična vloga zahrbtnega sebičnega, ki je obenem tako dovtipen, da bi ranjki Verovšek Tekmeca pri-

kloplil svojemu Mozolu, Krjavlju, Ježu. Tudi Kokošarica je prav izvrstna ženska vloga, ki s svojo jezikavostjo vzbuja salve smeha. Tihotapec France in graničarski stražmojster sta pa dve vlogi, ki zahtevata resno zasedbo, ker sta prav težki. Igra je efektivna, morda je malo preveč pretepaškega v njej, slog pristno Jurčičev, konec spravljen in blagovplivajoč, scenerija preprosta, da jo zlahka zmore vsak podeželski oder. Dejanje je bogato le v skrajni sili, ob tehničnih nemogućnostih stopi na mesto dejanja pripovedovanje, ki pa ni nikjer utrudljivo. »Tihotapec« se bo gotovo pretihotapil po vseh odrih slovenskega ozemlja z velikim uspehom.

Simon Jenko: **Izbrani spisi za mladino**. Priredila Fran Erjavec in Pavel Flere. Z risbami okrasil Franjo Stiplovšek. V Ljubljani, 1923. Izdala in založila Učiteljska tiskarna. Strani LII. + 104. Cena eleg. vez. knjigi 28 Din. — Kot sedmi zvezek znane Erjavec-Fleretove zbirke »Slovenski pesniki in pisatelji« je izšel sedaj znameniti pevec Sorškega polja. Človek bi na prvi pogled mislil, da bo iz spisov tega našega najznejšeje lirika težko sestaviti primerno antologijo za mladino, a sestavljalca sta pokazala ravno nasprotno. V spise uvaja čitatelja obširni in doslej najpopolnejši Jenkov življenjepis, ki prinaša mnogo, doslej še neznanega gradiva, spisi so pa potem razdeljeni v »Pesmi«, »Pripovedne pesnitve« in »Povesti«, zaključuje pa knjigo zanimiv »Tolmač«. Izbrala sta prireditelja vse najboljše Jenkove stvari, ki so primerne za mladino, tako da je pesnikova slika popolna, če izvzamemo seveda erotično snov, ki ne sodi v mladinsko knjigo. Nedvomno bo po knjigi mladina segla z največjim veseljem, zlasti ker jo je okrasil mladi akademski slikar Fr. Stiplovšek tudi z lepimi ilustracijami.

Marko Bajuk: **Miklova Zala**. Ljudski oder št. 3. V Ljubljani, 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena 22 Din. — Sketova poljudna povest »Miklova Zala«, ki je bila ena najbolj priljubljenih publikacij družbe sv. Mohorja, je doživela že tri dramatisacije. Za špicerjem se je lotil Danilo Cerar, a šele Bajukova prireditev je šla v tisk. Igra je prav priprava za ljudske odre po deželi, ker je pristna ljudska igra, ki ne stavi na igralce pretiranih težkoč in ki tudi tehnično ni preveč težka. Morda bi bilo dobro, ako bi prireditelj dodal nekaj režijskih opazk, ker ne vem, ako bo znal vsak preprost podeželski režiser prvo sliko ptega dejanja brez težave uprizoriti. Slog je jedrnat, pripovedovanje omejeno na minimum, nepotrebne epizode so izpuščene, dolgosti dialoga nikjer ne opaziš, govorica je naravna, dejanje napeto. Plemenita tendenca zakonske zvestobe je jasno in krepko, a vendar ne vsiljivo poudarjena. Osemnajst moških vlog in tri ženske ni preveč za naše razmere. Odrske slike so zanimive, konci dejanj efektivni. Mestoma bi se dala vplesti še kaka pesmica, kar bi igro le poživilo.

Igra bo našla svojo pot preko vseh ljudskih odrov in bo izpolnila svojo vzgojno nalogo med ljudstvom in vzbudila spomin na strašne dneve turskih navalov na naše kraje in klicala gledalcem, da je tudi zasedena Koroška naša slovenska zemlja.

Engelbert Gangl: Zbrani spisi za mladino. Sedmi zvezek. Pripovedni spisi. Last in založba »Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta«. Cena vez. izvodu 18 Din, elegantno vezana 20 Din. — Priznani mladinski pisatelj Engelbert Gangl je podaril mladini zopet lepo darilce. Zbral in izdal je sedmi zvezek spisov za mladino in jih izdal v bogato ilustrirani izdaji. V knjižici so zbrane basni, legende in drobne povesti, berivo, ki je otrokom najprijetnejša snov. Knjiga se odlikuje po čistem in izbranem jeziku. Posebno dobro posrečene so bogate in lepe ilustracije, katerih je na 90 straneh dvajset. Ganglovi mladinski spisi so lepo darilce mladini ob vsaki priliki. Dobi se v vseh knjigarnah.

Ivan Zorec: Pomenki. Dobi se v založbi Učiteljske knjigarne v Ljubljani. Strani 183. Cena 11 Din. — Vsebinska: V sobi števil. 12. — Domačija ob Temenici. — Mana. — Na polpotu. — Za doto. — Francka. — Njena pot. Vsebinska je zabavna in je knjiga prikladna za vsako javno, ljudsko in tudi domačo knjižnico ter nudi tudi privatniku mnogo zabave.

Dr. Lavo Čermelj: Boškovičev nauk o materiji — prostoru — času v luči relativnostne teorije. Splošna knjižnica 6/1, strani 52, oktava. V Ljubljani, 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna v Ljubljani. Cena (brez poštne) broš. 16 Din, vez. 23 Din. — S priučujočim vzorkom stopa v svet prvo delo znanstvene zbirke Splošne knjižnice. Dr. Čermelj razpravlja v njem o velikem jugoslovanskem učenjaku Rudjeru Josipu Boškoviču, ki je živel v 18. stol. Kakor pravi avtor v lepem informativnem »Uvodu«, je namen njegovega dela, pokazati vrednosti Boškovičevih naukov tudi širšim slojem. Uvodu slede štiri poglavja: Boškovičeva dinamična atomistika — Prostor in čas — Vztrajnost — Absolutno in relativno gibanje. — V »Dodatku« nas pisatelj seznani z Boškovičevim življenjem in delovanjem. V kratkih, a značilnih potezah nam pokaže Boškoviča kot človeka in kot veleuma, največjega, kar jih je kdaj rodila jugoslovanska mati. Lahko se ga postavi v vrsto z Descartesom, Newtonom, Leibnizem ali Kantom. — Nizka cena in dostojna oprema pričata o resni volji založbe. Ako bo tudi čitatelje razumništvo z nakupovanjem pokazalo toliko resne volje, potem bo tožba o dobrih slovenskih delih, ki zamenjajo založnikov, kmalu — anahronizem!

V Zvezni tiskarni in knjigarni so nadalje izšli doslej še sledeči zvezki:

Univ. prof. dr. Fr. Veber: **Problemi sodobne filozofije.** Spl. knj. št. 9. 341 strani; broš. 24 Din, vez. 30 Din. — Ivan Albrecht:

Andrej Ternovec, reliefna karikatura iz minulosti. 56 strani, broš. 6 Din, vez. 11 Din. — Pavel Golia: **Peterčkove poslednje sanje,** božična povest v 4 slikah. 84 strani, broš. 12 Din, vez. 17 Din. — V. M. Garšin: **Nadežda Nikolajevna,** poslovenil U. Žun, 112 strani, broš. 10 Din, vez. 15 Din.

Andersenove pripovedke. Za slovensko mladino priredila Utva. Splošna knjižnica št. 7. V Ljubljani 1923. Natisnila in založila Zvezna tiskarna in knjigarna. Strani 112. Cena broš. 12 Din, vez. 17 Din. — Deset Andersenovih pripovedk, deset bisero, ki bodo gotovo napravili mladim čitateljem mnogo veselja. »Miklavž in Miklavžek«, »Savinjski pastir«, »Leteči kovčeg« itd., da imenujemo samo nekatere, ki ostanejo človeku v spominu, ko že davno ne spada med mladino. Priznana naša pisateljica je spretno odbrala deset najbolj slikovitih pripovedk in jih v lepem gladkem jeziku, mestoma tudi z dihom našega kolorita presadila na naša tla. Tisti, ki bi radi nudili svoji deci lepo čtivo, imajo tu lepo in v vsakem oziru ugodno priliko. Kajti kljub lepi opremi je cena knjige tako nizka, da jo zmore vsakdo. Izdajatelji »Splošne knjižnice« zaslužijo v tem oziru priznanje. — Andersenove pripovedke se dobe po vseh knjigarnah in pri založništvu Zvezne knjigarne, Ljubljana, Marijin trg št. 8.

Pratika za deco. Izdala in založila Zvezna tiskarna, Ljubljana 1923. Cena navadni izdaji 25 Din, luksuzni 30 Din. Naročila v Zvezni knjigarni v Ljubljani, Marijin trg 8 in po vseh knjigarnah. — Že nekaj časa so povpraševali ljudje, kakšna bo neki ta Pratika za deco, o kateri se zadnje čase toliko govorili. No, zdaj, ko leži pred nami, lahko mirno rečemo, da visoko prekaša vse naše pričakovanje. Saj to ni mladinska knjiga, kakor smo jih vajeni, to je vprav umetnina, ki bo gotovo imela v naši literaturi trajno vrednost. Od prve do zadnje strani velikega kvart-formata je vse v dvobarvnih slikah, ki so gotovo najbližje dosedanje Gašparijevo delo na tem polju. Tu je nako-pičenega toliko, da se otrok ne bo kmalu naveličal »Pratike«. In to je baš tista poglavitna lastnost, ki jo mora imeti vse, kar je namenjeno deci! V skladu s tem je tudi tekst, ki ga je napisal Tone Gaspari: svež, sočen, pester in nov. Dajte delo v roko mladini!

Slovenska kuharica. Priredila S. M. Felicitas Kalinsek, šolska sestra in učiteljica na Gospodinjski šoli. Z mnogimi slikami v besedilu in večbarvanimi tabelami. Sedma izpopolnjena in pomnožena izdaja. V Ljubljani, 1923. Založila Jugoslovanska knjigarna. Cena 220 Din. — Nova Slovenska kuharica je knjiga, ki jo pokažemo lahko tudi tujim narodom. Vzorna je vsekoli po vsebini in opremi. Doslej priljubljena in razširjena knjiga »Prato, Süddeutsche Küche« je našla v Kalinškovi kuharici tekmeča, ki ji ni samo kos, ampak, ki jo je v vseh ozi-

rih prekosil in nadkrilil. Knjiža ima 668 strani kvart formata, in 2508 kuharskih receptov ali navodil. Diči jo 193 barvastih slik, ki jih je prav spretno narisal g. Drag. Humek. — Knjiža pa ni samo kuharica, ampak vsebuje prav razkošno opremljene slike gob, ki rastejo na naši zemlji, ki jih je priredil znani naš gobar Ante Beg. Te slike bi bile kras vsaki botaniki. — V uvodnih pojasnilih nas pisateljica seznani z najnavadnejšimi kuhinjskimi izrazi. Nauk o stari in mladi perutnini, o divjačini, govedini, svinjini nima samo kuharskega značaja, ampak spada celo deloma v blagoznanstvo. — Strani 23—36 smemo imenovati ilustriranega slov. gobarja, saj so tudi posnetek iz Ante Begove knjige: »Naše gobe«. Ta oddelek je pisan z veliko pridnostjo, tehtnim strokovnim znanjem in v lepi slovenščini. Človek misli, da bere botanično knjigo. — Na strani 36 razpravlja Kalinškova o juhah. Tu najdeš vse, kar more poželeti še tako razvajen želodec, mesne, postne in gobove juhe, vse ti kipi na krožniku. Pri zakuhah ali prikuhah bodo našle naše gospodinje, ki vedno godrnjajo, da po zimi ni kaj pametnega za kuho, obilo izprememb in variacij, skuhanih na najokusnejši način. Knjiža je prirejena tako za one, ki žive v skromnih denarnih razmerah, kakor tudi za najbogatejše mize. — Jajčna jedila bodo prav dobro služila za petkove jedi. O različni pripravi govejega mesa se mi zdi odveč pisati, opozarjam samo na gorke in mrzle omake, ki morajo zadovoljiti vsakega gurmana. — Knjiža je tako obširna, da nam na tem mestu ni mogoče podati niti glavne, še manj pa podrobne vsebine; s kratko besedo knjiža podaja vsakovrstne izbire jedil, ki morejo priti pri nas na mizo. — Prav izvrstno je poglavje o toplih in mrzlih pijačah, o vinskih odsedkih, likerjih in marmelah. Marsikateri gospodinj bi tudi nauk o kuhanem sadju in sočivju in o konserviranju mesnih jedil prav dobrodošel. — Posebno poglavje o vkuhanju sadja je tako praktično in nazorno pisano, da bo morda marsikatera gospodinja, ki doslej na tem polju še ni prekoračila svojih želja, izpremenila želje v dejanje. — Nauk o serviranju, je, dasi kratak, vendar izčrpen. Pridejani jedilni listi za vse mesece leta so naravnost mojstrsko sestavljeni. Dodatek o Samokuhalniku je prav poučen, potreben in važen. Abecedni seznam zaključuje krasno knjigo. — Slovenščina v kuharici je prav lepa in nikjer prisiljena ali iskana, točnost in jasnost izraza opazimo vsepovsod. Knjigo priporočamo prav toplo. Kdor ne ve, kaj dati domači hčerki za god, nevesti za darilo, ženi za praznike, naj kupi Kalinškovo Slovensko kuharico in veselje v hiši bo združil s koristjo v družini in okrasom v knjižnici.

Sadjarstvo. Spisal Ivan Belle, kmet, svetnik in ravnatelj državne kmet. šole v St. Jurju ob Južni žel. V tekstu je 147 slik,

v prilogi 18. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Cena trdo vez. knjiži 85 Din. Strani 430. — Pisatelj sam pravi glede knjiže v uvodu: Po kruti vojni mora nastopiti doba najživahnejšega gospodarskega dela. Naše posebno ugodno podnebje naravnost izziva za sadjarstvo. V svoji petindvajsetletni praksi sem mnogo potoval, opazoval, primerjal in preudarjal. Spoznal sem domače pa tudi inozemsko sadjarstvo temeljito. Priznati pa moram, da sem našel drugod, kjer so naravne razmere manj ugodne, povprečno več in lepših uspehov nego pri nas. Natančno spoznavanje različnih pogojev, načinov, tvarin, sodelujočih moči, koristnih in škodljivih vplivov itd. so za uspešno sadjarstvo važni pogoji. Izkustvena vrtnarska vodila so bila prej starim vrtnarjem ali sadjarjem edino vodilo. Danes pa imamo že druge pripomočke. V tej knjiži podam najvažnejše v tem oziru. — Knjiža sestoji iz šestih delov, katerih prvi del govori o koristi in pogojih sadjarstva, smereh in pogojih za uspešno sadjarstvo; drugi del obsega drevesničarstvo; tretji napravo in oskrbovanje nasadov, četrti oskrbovanje drevja, kako branimi sadno drevje raznih boleznih, škodljivcev in drugih neugodnih vplivov, peti del o vrstah ali sortah sadnih plemen in šesti del o porabi sadja. — Pravi okras knjiži je 165 slik, ki so vse naravni posnetki. Toplo priporočamo vsem vrtnarjem, sadjarjem, gospodarjem.

H o m a n : Higijena. Pouk, kako si ohranimo zdravje. Ze davno se je pogrešala znana dr. Homanova knjiža: **Somatologija in higijena**, zlasti pri orlovskih tečajih. Zalibog šele po smrti prezaslužnega pisatelja, ki je svoj čas izdal pri Mohorjevi družbi tudi »Postrežbo bolnikom«, izhaja nova izdaja, in sicer za enkrat drugi del Higijena. Prvega dela »Somatologija« Jugoslov. tiskarna še ni dovršila. Ta knjiža je v prvi vrsti namenjena prvemu letniku učiteljske kot učna knjiža, vendar pa se bo izvrstno dala porabiti pri pouku orlovskega naraščajca, kakor pri kurzih za strežbo bolnikov itd. Splošno zanimanje bodo vzbujala poglavja: Splošna higijena, osebna higijena, higijena infekcijskih bolezni, obrambna sredstva proti njim, specialna in obrtna higijena, šolska higijena ter v dodatku poglavja o postrežbi bolnikov in o prvi pomoči. Za učitelje je pa še posebej obširno obdelano poglavje o šolski higijeni. Knjiža je tiskana na lepem papirju in z jako dobro izdelanimi slikami izvrstno opremljena. Barvane slike, ki predstavljajo mikroorganizme, bi delale čast tudi najboljšim medicinskim knjižam. Cena broširani knjiži 40 Din, vez. 45 Din.

Senjska staroslovenska misa za mješoviti zbor. Uglasbio Karlo Adamič. Koprivnica (Hrvatska) 1923. Vlastita naklada. Obseg: Gospodi pomiluj! Slava, Vjeruju, Svet, Blagoslovljen in Aganjče Božji. Vse oddelke izvaja prav lahko vsak pevski zbor na deželi. Staroslovenska maša je obdelana po

glag. tradic. melodijah in je zanimiva za himenologa. Cena 25 Din, glasovi po 5 Din. Dalje priporočamo istega skladatelja, stolnega kapelnika v Senju, Evharistične pesmi za mešani zbor (Gorica 1923, založil Anton Adamič v Ilirski Bistrici pri Trnovem in Krasu, Bisterza Torrenuova, cena 15 Din). Lavretanske litanije v čast Materi božji svetogorski za mešani zbor (pojejo se lahko po primorskem načinu same na koru, Gorica 1923, založil prejšnji istotam, cena 8 Din) in 12 mašnih pesmi, cena part. 30 Din, glasovi po 6 Din. Učiteljem in organistom dovoljuje

skladatelj pri partiturah 25% popusta in pošilja proti naprej poslanemu denarju ali pa s povzajem.

Ameriška Slovenska Lira. Koncertne pesmi za moške in mešane zборе. Uglasbil in v samozaložbi izdal Matej L. Holmer, organist in pevovodja pri Sv. Vidu, Cleveland, Ohio 1923. Lepo opremljena zbirka obsega: Pozdrav, Podoknica, Lahko noč, Otoški zvon, Pomladanska, Lira I, Lira II, Atlantski odmevi, Kantata in psalm 126, Soči in psalm 29. Dobiva se v Jugoslov. knjigarni v Ljubljani in pri skladatelju v Višnji gori. Cena 50 Din.

Društvena in stanovska kronika

† **M. Luitgarda Rihar.** V ljubljanskem uršulinskem samostanu je umrla 19. novembra 1923 M. Luitgarda Rihar iz znane polhovgrajske Riharjeve rodbine, ki je dala cerkvi več duhovnikov. Kot izredno nadarjena deklica je prišla pokojnica s 15. leti v ljubljanski uršulinski samostan, kjer je s svojo pridnostjo in darovitostjo v kratkem času dosegla smoter tedanje osemrazredne osnovne šole. Po štiriletni zasebni pripravi za učiteljico je napravila maturo z odliko. Kot mlada učiteljica je delovala z vnebo in požrtvovalnostjo na vnanji šoli in je bila med prvimi uršulinkami, ki so pred 30 leti položile meščanskošolski izpit. Tako zmožna za jezike kot za predmete matematično-tehniške skupine, spretna za ročna dela in popolno večja v gospodinjstvu je od leta 1890. do l. 1894. vodila uršulinsko gospodinjstvo šole in sama spisala knjigo »Vrta gospodinja«, ki je tako hitro pošla, da je bila zahteva po drugi izdaji vsestranska. Žal, da je bila pisateljica takrat v Linzu, kamor je odšla l. 1900. v pomoč tamošnjemu uršulinskemu samostanu, ki mu je manjkalo izprašanih meščanskošolskih učiteljic. Požrtvovalno je zapustila domači samostan, a ljubezen do roda in slovenske grude jo je vlekla nazaj v domovino. Po skoro 20-letni odsotnosti se je vrnila l. 1919. v ljubljanski samostan. Kakor bi jo hotel Bog odlikovati za njeno požrtvovalnost v tujini, ji je poverila domača redovna hiša sama zaupna mesta: bila je prefektinja gojenk meščanske šole, voditeljica novink in samostanska prednica. A njena življenska pot se se je nagibala h koncu. Kot prednica je zasnovala pokojnica celo vrsto načrtov, ki jih je hotela udelejevati v prosepah redovne hiše. Toda ni ji bilo namenjeno izvršiti stavljeno si naloge, morala je prekiniti započeto delo, Bog jo je nepričakovano kmalu odpoklical z odgovornega toarišča in jo vzel v šolo trpljenja in očišče-

vanja, da jo pripravi za odhod v večnost. Po šest in pol mesečni bolezni jo je pozval Gospod življenja na nebeško domovino po večno plačilo. Mir božji njeni blagi duši!

Božično zborovanje Slomškove zveze. Kakor vsako leto je tudi letos zborovalo učiteljstvo Slomškove zveze v božičnih počitnicah v Ljubljani. Četudi se ima vršiti društveni občni zbor po novih pravilih v velikih počitnicah, vendar se je 27. dec. kmalu po 9. uri napolnila dvorana Akademškega doma. Pač lep dokaz, kako čuti učiteljstvo tiho vez, ki ga veže na društvo, četudi nima pričakovati nikakih materialnih koristi. Pa vlekli je tudi program zborovanja; kajti učiteljstvu so znana izborna predavanja prof. dr. Šarabona, ki je že večkrat kot strokovnjak v zemljepisju prišel predavati v Slomškovo zvezo. In stanovske zadeve, ki so bile kot druga točka na programu zborovanja, so istotako privlačna sila za poslušalstvo. Predsednik Štrukelj, ki je vodil zborovanje, je z veseljem pozdravil toliko število zborovalcev, saj je bilo pričakovati, da se zlasti zaradi gmotnih težkoč udeleži zborovanja le pičlo število najbližjih Slomškarjev. In vendar so bile zastopane tudi najoddaljenejšie šole, celo iz Štajerske. Ker je bil program obširen, se je otvoritelj omejil le na pozdrave zborovalcem, zlasti pa gostom, ki so prišli pozdravit zborovanje: akademiki, starešinstvo, profesorji, duhovščina i. dr. Omenil je le, da se referati »O uradniški pragmatiki«, »O novostih na šolsko-literarnem polju«, »O mladinski književnosti« in »Organizatorično delo z dobre in slabe strani« ne bodo vršili, ker poročevalci ali niso mogli na zborovanje, ali so zdaj v zimskem času preobloženi z delom po družtvih in zato niso izdelali celotnih poročil, nego podado le glavne misli. Pač pa ostneta na dnevnem redu poročila »O disciplinskih predpisih« (Lužar) in »O šolski administraciji« (Štrukelj). Nato se pozdravi preda-

vatelja prof. dr. Šarabona, ki ob gospodarskem atlantu prične svoje predavanje »O svetovnem prometu«. Z znano šegavostjo in prijetnim humorjem je poslušalec predvsem vpeljal v pravilno umevanje zemljevida, označujoč nazorno paralele v legah raznih krajev in pokrajin; popravil je tudi atlant, ki, dasi ena novejših izdaj, zaradi hitrega razvoja gospodarskih razmer in eksploatacije, več ne odgovarja današnjim razmeram. Nato je prešel takoj k prometu, ki ga je od delil v štiri razvojne stopnje: nosaške karavane, železnice in vzporedno parobrodi, avtomobilni in zračni promet. Izkazalo se je tekom predavanja, da je ta razdelitev zlasti važna tudi zato, ker je iz nje razviden tudi razvoj splošne kulture in tudi kulture posameznega naroda. Živahno in nazorno predavanje je nudilo vsakteremu poslušalcu, bodisi z enorazrednice ali meščanske šole, prav mnogo snovi, ki jo lahko s pridom uporablja v domoznastvu in zemljepisnem pouku, zlasti pa še predavateljem v prosvetnih organizacijah bogatega materiala za poučna predavanja. Marsikdo je s svinčnikom v roki pazno zasledoval predavanje, da si je zapisal zlasti definicije označb, ki jih vsak dan čitamo, a imamo o njih navadno napačen pojem, n. pr. o ladijski prostornini (tona), o angleški milji, o ozkotirnih in širokotirnih železnicah in še mnogo drugega. Zopet druge je zanimal sijajni komfort avtomobilov in aeroplanov. Drugi zopet so se čudili gospodarskemu razmerju pri nas in drugod. In zopet drugi so neverjetno zmajevali z glavo pri bajnih številih o vsebini in brzini pomorskih velikanov itd. — Viharni aplavz je pričal, kako dobrodošlo je bilo to predavanje; bil pa naj bi tudi priznanje nesebični in čebelični pridnosti g. predavatelja.

Na željo zborovalcev je prof. dr. Puntar razložil umetniške slike v dvorani, kar je bilo zopet izreden užitek za vse, ki so si zastoj belili glave o pomenu teh modernih slik.

Univ. prof. dr. Ehrlich je, živahno pozdravljen, osebno prinesel vabilo učitelstvu k misijonskemu tečaju za dan sv. Treh kraljev. V navduševalnih besedah je zbudil v zborovalcih zavest o dolžnosti, ki jo imajo kot katoličani za razširjanje sv. vere.

Rektor jezuitskega kolegija, p. Kopatin, je povabil učiteljice-kongreganistke h kongregacijski popoldanski pobožnosti, gđ. učitelje pa je prosil, naj bi v društvenem življenju tudi gojili kongregacijsko misel.

Sledilo je temelito poročilo tov. Lužarja o novih disciplinskih predpisih. Seveda predavatelj ni mogel podati vsakemu posebej posebnih pojasnil, kakor so to želeli. Napotiti jih je moral k »Uradnemu Listu«, kjer (v št. 86) najdejo prve zadevne predpise.

Poročilo preds. štruktura o šolski administraciji je podalo obilico misli in migljanj v vršitvi marsikaterih predpisov in naredb, ki bodo dobro služili zlasti učitelstvu

izven naših središč. Žal pa, da se zaradi pozne ure ni mogla razviti obširnejša debata. — Po pojasnitvi nekaterih stavljenih vprašanj je predsednik s srčnimi voščili za novo leto zaključil zborovanje. A. L.

Iz zbirke šolskega vodje.

Voditelju pridejo tožit. I. L. je bil pri telovadbi tepen in mu je bilo slabo. Zaslišim učitelja. Vse prizna. Zaslišim še učenca. Izjavi: Ni mi bilo slabo za to, ker sem bil tepen, ampak za to, ker nisem nič jedel. Vodja razsodi: Deček je bil potreben kruha — pa je dobil klobuto! Oh, ko bi učitelji bili globlji misleci! Ne dogajali bi se taki pomilovanja vredni dogodki.

Feldvebelske manire. »Dolinska banda, hribska fakinaža, afne, biki, na kljuko vas bom obesil« — tako je vzgajal učitelj še peto leto po svetovni vojni. In vendar je imel v metodi lep red, ki mu ga je prisodila komisija treh učenih mož. Komaj pismeni ljudje pa so se nad tako metodo pri voditelju pritožili. Signum temporis!

Demokracija. Ko sluga odzvoni po odmoru, pogledam v razred, če so že začeli. Učenke pripravljajo knjige na klop, učiteljica pa hoče nesti ravno velik kos kruha v usta. Postojim, da bi videl, kako se uči in obenem je kruh — vendar se zave, kruh dene v omaro, jo zapre, stopi pred učenke, pouk se prične — jaz pa vrata zaprem in grem premišljujoč, v kateri knjigi se je naučila takih metod! ... Mogoče, da je čitala Ibsena? —

Tudi nazor! Primerjam rede v šolskih naznanilih z enimi v katalogu. Veliko redov se ne krije. Vprašam učiteljico, kako more to opravičiti. »Ako je red v šol. naznanilu slabši kot oni v katalogu, sem s tem hotela bolj pritisniti na učenca...« Koncem leta pa bo ocenjevalna komisija ocenila vestnost učiteljice z najmanj 2! Mogoče je dvojno. Ali zaslužnejši redov noče dati ali učiteljstva ne pozna! Lahko pa se drži načela: Le po sredi — v zlati skledi... Hribski.

Kočevska podružnica Slomškove zveze je imela svoje zadnje zborovanje dne 6. oktobra v Ribnici na dekliški šoli. Navzočih je bilo 33 zborovalcev, kot gostje urednik Terseglav in kaplana Kušlan iz Sodražice in Pirkovič iz Ribnice.

Dnevni red:

1. Predavanje tovar. Fr. Valjavca: »Ostrovskij — ustanovitelj ruske drame«. — Svoje zanimivo predavanje je izvajal po sledečih točkah: 1. Ruski realizem vobče. 2. Ruski umetniški realizem. a) Pisatelj Gogolj. b) Kritiki Bjelinskij. c) Pisatelji 40 let. 3. Poglavlje o ruski literarni kritiki in cenzuri. 4. Ruska drama do Ostrovskega. (Kantemir, Fonovizin, Gribojedov, Puškin in Gogolj.) 5. N. A. Ostrovskij (1823—1883). a) Vpliv kritika Bjelinskega na Ostrovskega. b) Primera med Gogoljem in Ostrovskim. c) V čem in kako presega Ostrovskij Gogolja?

č) Samostojno ustvarjanje Gogolja. d) Idealni realizem v delih Ostrovskega. e) Plodovitost Ostrovskega. g) Njegova najnovejša dela in njih vpliv na ljudstvo. 6. Zaključek.

Zborovalci so z zanimanjem sledili predavatelju, ki je bival več let kot vojni ujetnik na Ruskem in se tam dobro seznanil z rusko literaturo. — Predsednik se mu zahvali za lepo predavanje.

2. Občni zbor. Tajniško poročilo za poslovno leto 1922/23: Zadnji občni zbor podružnice je bil dne 16. nov. 1922 o Ortneku. Izvoljen je bil sledeči odbor: Fr. Keržič, preds.; Ant. Kadunc, podpreds.; Adela Martinc, tajn.; Mila Bajec, blag.; Al. Intihar in Leop. Merala, odbornika. — Na dan občnega zbora je predaval tov. Intihar o razvoju pevskega pouka. — Podružnica je takrat štela 35 članov, sedaj jih ima 37. (Se prečitajo.) — Pristopili so v preteklem poslovnem letu: Lodrant Ožbe, učit. v Starem logu, Rozman Maksimir, nadučit. v Strugah, Sušnik Mirijam, učit. v Dobrépoljah, Ela Čampa in Cilka Volk, učiteljici v Sodražici, Vrabčič Pavla, učit. v Loškem potoku in Marija Tanko, učit. v Dol. vasi. — Preselili so se: Humek Štefanija iz Ribnice, Markič Lojze je odšel k vojakom, Schweiger Viktor je bil nastavljen v Mariboru in Wenko-Kitag Mira je odšla iz Roba. — Dne 4. marca je imela podružnica skupno zborovanje z okr. učit. društvom za kočevski okraj in nemškimi učiteljskim društvom koč. okraja. Na dnevnem redu je bila volitev dveh poročevalcev šolskih vrtov in ustanovitev podružnice »Ferialnega Saveza« za kočevski okraj. — Dne 9. junija je bilo podružnično zborovanje pri Novi Štifi. Predavanje je imel tov. Lojze Markič o risanju. — Dne 5. avgusta je bilo v Rakitni odkritje spominske plošče † kan. in prof. Ant. Kržiču. Te slavnosti se je udeležilo 5 članov naše podružnice (Intihar, Kržič, nadzorn. Novak, Alojzij in Angela Peterlin). — K blagajniškemu poročilu omenjata nadzornik Novak in Al. Peterlin, naj podružnica zahteva prispevke od blagajnika osrednjega odbora. — Pri volitvi odbora predlaga tov. Peterlin, naj ostane stari odbor. Predlog je bil sprejet.

3. Slučajnosti. G. nadz. Novak priporoča pristop k društvu »Samopomoč«. — Sklene se, da bo prihodnje zborovanje v Kočevju ali pa v Dobrépoljah. Predavanje prevzame tov. Rozman iz Strug. — Nato se je oglasil k besedi g. urednik Tersglav. Omenjal je povojno dobo, ki je čas splošne demoralizacije. Ljudje se ne zavedajo splošnosti, vsak vidi le samega sebe. A že vidimo vstajati nov zarod, novo pokolenje, ki je že sito tega egoizma. Govoril je dalje o katoliškem mladinskem gibanju, ki je zlasti živahno v Nemčiji, kjer obstoja že več mladinskih organizacij, katerih vodilna ideja je verstvo, v katerem naj vidi narod bistvo vsega življenja. Enako se širi to mladinsko gibanje tudi po Italiji, Franciji in drugod. Tudi pri nas naj se zbudi religioznost med

ljudstvom. Poklicana sta zlasti duhovnik in učitelj, da delujeta za versko preobnovo in нравstveni prerod med narodom. — Predsednik se zahvali govorniku za zanimivi in spodbujajući govor ter nato zaključí zborovanje.

A. M.

Zborovanje podružnice Slomškove zveze za novomeški in črnomaljski okraj v Novem mestu dne 2. oktobra 1923. Predsednik prečita imenik članov in prosi za naznanilo morebitnih izprememb. Nato je tov. Malešič kratko poročal o V. katol. shodu v Ljubljani in o takratnem zborovanju učiteljskega Slomškove zveze. Na predlog nadzornika Grada se je določilo, da na vsakem zborovanju poročata po 2 člana o vzgojnem delovanju. Tovariš Skebè predlaga, naj bi bila moralna dolžnost vsakega člana referirati na zborovanju o preštudirani pedagoški knjigi. Na ta način bi odstranili veliko težavo in skrb glede referentov in učiteljsvo bi se sploh seznanilo z vsemi novjšimi deli, katerih si ni nabavilo ne samo ne šola. Predlog je bil soglasno odobren in se bo tudi izvajal. Tovariš Štular želi v našem časopisu obširnejših poročil o sejah višjega šolskega sveta. Po zborovanju se je učiteljsvo udeležilo predavanja g. ravnatelja Skalickkega na Grmu in si ogledalo sadno razstavo.

Zborovanje in občni zbor podružnice Slomškove zveze za novomeški in črnomaljski okraj v Trebnjem dne 10. nov. 1923. Referentinja Habè je podala v kratkih obrisih tehtne misli o praktični uporabi prirodoslovnega pouka v osnovni šoli. Razvrstila je v glavnem učno snov po šolskih letih in poudarjala, naj se obrazložitev izvrši potom dispozicije, ne potom dolgega opisovanja. K tej točki je v porazgovor posegel posebno tovariš Vrbinc, češ, učence je navajati, da pri vsakem prirodnem pojavu zasledijo tudi vzročnost pojava. — Tovariš Skebè prebere važnejše točke nove uradniške pragmatike. O tej stvari se je razvila posebno živahna debata. Nezadovoljnost se je izražala zaradi vednega odlašanja izplačil civilnim uradnikom. Sklene se poslati v tem smislu sestavljeno resolucijo Jugoslovanskemu klubu v Beograd. — Nato se preide k občnemu zboru podružnice. Dosedanji predsednik tov. Štular pravi, da odloga to mesto. Tov. Vrbinc predlaga predsednikom tov. Malešiča, nadučitelja v Št. Petru pri Novem mestu, ki je bil izvoljen soglasno. Ker je pa tov. Malešič fungiral dosedaj kot odbornik in je z njegovim prevzemom predsedniškega mesta eno odborniško mesto prazno, izvoli občni zbor kot odbornika tov. Vrbince, tov. Skebeto pa za preglednika računov namesto tov. Žena. P. M. S.

Občni zbor ljubljanske podružnice Slomškove zveze se je vršil dne 4. novembra 1923 v Jugoslovanski tiskarni. Predsednik J. Wagner se spominja umrlega člana g. Fr. Fabince, ki je več let neumorno in uspešno

deloval na šolskem polju in neustrašeno stal v sprednjih vrstah Slomškove zveze. V znak sožalja se dvignejo zborovalci s sedežev. — Podružnica je imela 16 zborovanj, odbor pa 7 sej. Obravnavalo se je na teh zborovanjih: »O načrtu zakona o narodnih šolah v kraljevini SHS.« »O pouku manj-nadarjenih.« »O srbskih narodnih pesmih.« »O novejših zemljepisnih in zgodovinskih črticah.« Predavali so: g. Lužar, gđc. Lebar, g. prof. Šarabon. Vsem predavateljem naj-prisrčnejša zahvala! — Predsednik prebere nova odobrena pravila. — Izvoli se sledeči odbor: Načelnik Jožef Wagner, podnačelnica Marija Sadar, tajnica Anica Mach, blagajničarka Dora Werne, knjižničar Avgust Berglez, odbornica Iv. Cegnar; pregledovalki M. Cunderč, Mar. Šerc; v razsodišče Adolf Sadar, Mar. Detela. — Sklene se, da bodo odslej zborovanja vsak drugi petek ob pol šestih popoldne v Jugoslov. tiskarni. — Tovariš Petrič predlaga, naj se člane opozori na njihovo dolžnost, da redno prihajajo k zborovanjem. K temu pripomni tovariš Sadar, da so ravno člani, katerih skoro nikdar ni videti, najbolj glasni in zahtevajo v gotovih časih prvenstvo. — Sprejme se predlog g. Sadarja, da se vrše poučni izleti in pri tem ogleda razne naše socialne naprave. Nadalje se sprejme predlog gđc. Machove, da se pošlje natančen seznam članov Slomškove zveze s cirkulacijo, kar naj potrdi vsak z lastnoročnim podpisom. Tako se bo natančno vedelo, kdo je član in kdo ne.

A. M.

Požrtvovalen učitelj. Pred nekaj tedni je bil 60letni učitelj M. Vosgier v Lemericiu (na Francoskem) odlikovan z veliko zlato hrabrostno svetinjo. Po sklepu šolkega puka je pridiral po cesti tovorni avtomobil v takem tempu, da bi prav gotovo zavozil v otroke, ki so prihitali iz šole, ako se ne bi učitelj Vosgier vrgel, ne misleč na svoje življenje, pred avto ter ga s tem pripravil, da je obstal in tako preprečil nadaljnjo nesrečo.

V deželno vzgojevališče (poboljševalnico) v Ljubljani je bilo sprejetih od leta 1913 do 1918 178 gojencev. Od teh je imelo starše alkoholike 132 dečkov, t. j. 74%. Gojenci so bili stari od 12 do 17 let.

Misijonsko delo. Papež Benedikt XV. je pozval ves katoliški svet za razširjenje kristjanstva. Povsod so se narodi odzvali temu

pozivu in povsod se organizira duhovništvo, učiteljstvo, inteligenca, dijaštvo i. dr. v posebne misijonske organizacije. Tudi v Ljubljani se je priredil na god sv. Treh kraljev prvi (dvodnevni) misijonski tečaj, ter izvršil v to določen program. Afrika in Azija se čudovito hitro razvijati v moderno kulturo. Železnice in druga prometna sredstva vedno bolj zbližujejo plemena. Razširja se tudi mohamedanstvo, a znano je, da sledi povsod tam kmalu puščava. Mohamedanci osredotočijo posebno v Afriki svoje miselnosti na kralje posameznih rodov, dovoljujejo jim tiranstvo in s tem ljudsko zaslužnjenje. Afrikanca in azijska kultura se pa tudi pripravljata, da se otrese Evropejcev. Če bodo množice katoliške, je manj nevarnosti, da bi šla evropska kultura v prah. Vsak kristjanski narod si šteje v ponos, da rešuje te probleme, in dobro bi bilo, da tudi Slovenci kaj sodelujejo ter pridobe s tem ugled svojemu narodu pred svetom. V ta namen vabimo naše učiteljstvo, da se zavzame med ljudstvom za to idejo.

Sklad Slomškove zveze. Gospod Fr. Hafner, Vič, Din 5.—

Pregled tiska. Belgrajski univerzalni informacijski biro »Argus«, kateri ima poleg čisto informacijske strani, katera popolnoma odgovarja sedanjim potrebam, tudi odelek za pregledovanje celokupnega jugoslovanskega tiska (časopisov), iz katerega jemlje poedine napise, ter jih pošilja onim, na koga se oni nanašajo, prosi vsa uredništva, da mu redno pošiljajo po dva izvoda od vsake številke svojega časopisa, a on bo v zamenjavo dostavljal uredništvom vse ono, kar se bo pisalo o njih v vseh drugih časopisih. Priporočamo tudi z naše strani to »Argusovo« prošnjo drugim uredništvom. — Naslov: »Argus«, Belgrad, Kralja Milana ulica 14.

Listnica upravnistva. Današnji številki smo priložili položnice in prosimo vse cenjene naročnike in člane, da naročnino in članarino kolikor mogoče hitro poravnajo, ker moramo tudi mi vse račune sproti plačevati. Članarina za tekoče leto znaša 50 Din, kakor lansko leto, in jo lahko plačajo člani v več obrokih. — Pravila za centralo in podružnice so natisnjena ter jih razpošljemo v kratkem podružnicam, da jih razdele med člane proti odškodnini.

»Slovenski Učitelj« izhaja v dvojnih številkah vsak drugi mesec. Uredništvo (Fort. Lužar) e v Ljubljani, Glinška ulica 5/I. Upravišтво je v Ljubljani, Jenkova ulica 6. Naročnina znaša 30 Din, društvena članarina 50 Din in prejema vsak član list brezplačno. Naročnina za Italijo je 10 lir. — Članke in dopise sprejema uredništvo, reklamacijo in naročnino pa upravišтво.

Last »Slomškove zveze«. Oblastvom odgovoren I. Labernik, učitelj na Rakovniku. Tiska »Jugoslovanska tiskarna« v Ljubljani.